

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

Polona Štumpfl

Mentorica: doc. dr. Maja Garb

STEREOTIPI O VOJAŠKI ORGANIZACIJI

Diplomsko delo

Ljubljana, 2005

KAZALO

1. UVOD	4
2. METODOLOŠKO-HIPOTETIČNI OKVIR.....	5
2.1 Opredelitev predmeta proučevanja.....	5
2.2 Cilji proučevanja	5
2.3 Hipoteze	6
2.4 Metode dela.....	6
2.4.1 Teoretične metode proučevanja:.....	6
2.4.2 Empirične metode proučevanja:.....	7
2.5 Opredelitev temeljnih pojmov	7
2.5.1 Predsodek	7
2.5.2 Stereotip	7
2.5.3 Vrednota.....	8
2.5.4 Seksizem.....	8
2.5.5 Diskriminacija	9
2.5.6 Tradicionalizem.....	9
3. PSIHOLOGIJA STEREOTIPOV.....	10
3.1 Sprememba stereotipov	10
3.2 Preučevanje stereotipov.....	11
3.3 Družbeni vidiki veljavnosti stereotipov.....	12
4. STEREOTIPI O VOJAŠKI ORGANIZACIJI	14
5. VREDNOTE VOJAŠKE ORGANIZACIJE IN CIVILNEGA OKOLJA TER STEREOTIPI, KI IZ NJIH IZHAJAJO	17
5.1 Civilno – vojaški odnosi.....	17
5.2 Vrednote vojaške organizacije	20
5.3 Vrednostni stereotipi o vojski po javnomnenjskih raziskavah	24
5.3.1 Slovensko javno mnenje 1990/3 – Raziskava stališč o nacionalni varnosti I. ter o vprašanih energetike in ekologije	24
5.3.1.1. Vojaška tradicija.....	24
5.3.2 Slovensko javno mnenje 1994/5 – Nacionalna varnost in mednarodni odnosi	25
5.3.2.1 Vojaška tradicija.....	25
5.3.2.2 Vrednote vojaške organizacije	25
5.3.3 Slovenska mladina in vojaški poklic 1997	25
5.3.3.1 Vojaške vrednote.....	25
5.3.3.2 Kako mladi gledajo na vojaški poklic	27
5.3.4 Slovenska mladina in vojaški poklic 2000	27
5.3.4.1 Vojaške vrednote.....	27
5.3.4.2 Kako mladi gledajo na vojaški poklic	28
5.4 Anketa »Stereotipi o vojaški organizaciji«.....	28
Graf 5.4.1: Odgovori obramboslovcev	30
Graf 5.4.2: Odgovori ostale populacije	31
6. STEREOTIP O STRUKTURI OBOROŽENIH SIL.....	32
6.1 Zgodovinski vidik vloge žensk v oboroženem boju.....	32
6.2 Položaj žensk v vojaški organizaciji.....	33
6.2.3 Položaj žensk v Slovenski vojski	34
6.2.4 Dejavniki, ki omejujejo vstop žensk v vojaško organizacijo	35
6.3 Stereotipi o spolni strukturi oboroženih sil po javnomnenjskih raziskavah	37
6.3.1 Slovensko javno mnenje 1990/3 – Raziskava stališč o nacionalni varnosti I. ter o vprašanih energetike in ekologije	37
6.3.1.1 Ženske v vojski.....	37
6.3.2 Slovensko javno mnenje 1994/5 – Nacionalna varnost in mednarodni odnosi	38
6.3.2.1 Ženske v vojski.....	38
6.3.3 Slovenska mladina in vojaški poklic 2000	39

6.3.3.1 Odnos do žensk v vojski.....	39
6.3.4 Raziskava stališč obramboslovcev in obramboslovk	39
6.3.4.1 Splošni podatki o anketiranih	39
6.3.4.2 Vojska kot moška institucija	39
6.3.4.3 Služenje vojaškega roka za ženske.....	40
6.3.4.4 Zaposlitev žensk v vojski	41
6.3.5 Raziskava stališč slušateljev izobraževalnih programov na centru vojaških šol.....	42
6.3.5.1 Podatki o anketiranih	42
6.3.6 Raziskava v ameriški vojski	43
6.3.6 Počutje žensk v vojski	44
6.3.7 Anketa »Stereotipi o vojaški organizaciji«.....	45
7. POLOŽAJ HOMOSEKSUALCEV V VOJAŠKI ORGANIZACIJI	48
7.1 Stereotipi o homoseksualcih v vojski po javnomnenjskih raziskavah.....	50
7.1.1 Slovenska mladina in vojaški poklic 2000	50
7.1.1.1 Odnos do isto spolno usmerjenih (homoseksualcev) v vojski.....	50
7.2 Anketa »Stereotipi o vojaški organizaciji«.....	50
8. STEREOTIPI O NALOGAH VOJSKE	51
8.1 Stereotipi o nalogah vojske po javnomnenjskih raziskavah.....	54
8.1.1 Slovensko javno mnenje 1990/3 – Raziskava stališč o nacionalni varnosti I. ter o vprašanih energetike in ekologije	54
8.1.1.1 Naloge in vloga vojske	54
8.1.2 Slovensko javno mnenje 1994/5 – Nacionalna varnost in mednarodni odnosi.....	55
8.1.2.1 Naloge vojske	55
8.1.3 Slovenska mladina in vojaški poklic 1997	56
8.1.3.1 Naloge Slovenske vojske.....	56
8.1.4 Slovenska mladina in vojaški poklic 2000	57
8.1.4.1 Naloge vojske	57
8.1.5 Anketa »Stereotipi o vojaški organizaciji«.....	58
Graf 8.1.5.1: Odgovori obramboslovcev	60
Graf 8.1.5.2: Odgovori ostale populacije	61
9. ZAKLJUČEK.....	62
10. LITERATURA.....	65
10.1 Uporabljena literatura.....	65
10.1.1 Samostojne publikacije.....	65
10.1.2 Znanstveni članki	66
10.1.3 Diplomatska dela	67
10.1.4 Dokumenti, zakoni	67
10.1.5 Internet viri.....	67
10.2 Konzultirana literatura.....	68
10.2.1 Samostojne publikacije.....	68
10.2.2. Znanstveni članki	68
PRILOGA 1: Anketni vprašalnik.....	69

1. UVOD

»Večino stvari najprej definiramo in šele potem vidimo. V bogati, kompleksni konfuziji zunanjega sveta jemljemo samo tisto, kar je za nas naša kultura že definirala, in težimo k temu, da vse gledamo, vidimo v stereotipnih formah naše kulture.«

Tako je leta 1922 v svoji knjigi Javno mnenje uvedel pojem stereotipa v socialno psihologijo W. Lippman (Lippman, 1961, str. 81, povzeto po Ule, 1997:156).

Ljudje gojimo do posameznikov ali skupin neka specifična mnenja ali stališča, katerih velikokrat ne znamo niti razložiti, argumentirati. Najlažje je reči, da je tako že od nekdaj, ali da je nekaj že splošno znano. Svet okoli nas je vedno bolj kompleksen, zato vedno bolj uporabljamo procese poenostavljanja, ki pa so velikokrat tudi sredstvo za formiranje stereotipov ali predsodkov. Stereotipiziranje je namreč sklepanje na osnovi omejenih informacij.

Skozi študij obramboslovja sem se поблиže spoznala z vojaško organizacijo, lahko bi tudi rekla, da sem se celih pet let spoznavala z njo, z njenimi značilnostmi. Skozi to obdobje sem si oblikovala veliko mnenj, ta so se tekom študija, s pridobivanjem vedno več informacij o vojaški organizaciji, spreminjala. Sedaj imam torej izoblikovano določeno mnenje oziroma stališče, ki pa verjetno še ni dokončno, saj upam, da se bo s pridobivanjem novih znanj še razvijalo in na novo oblikovalo. Hkrati pa sem iz okolice velikokrat sprejemala čisto drugačna stališča in mnenja o vojaški organizaciji. Ta so se mi povečini zdela zastarela, nepremišljena, pomanjkljiva, včasih celo radikalna, prav sovražno nastrojena do vojaške organizacije. Večina teh sodb pa je bila praznih, brez osnove, brez pravih argumentov. Prav zato sem se odločila, da v svoji diplomski nalogi pišem o stereotipih.

O odnosih do vojaške organizacije je bilo sicer že zelo veliko napisanega, tudi javnomnenjskih raziskav na to temo je bilo kar nekaj, vendar sem v literaturi zelo malokrat naletela na povezavo vojaške organizacije s stereotipi. Zato sem se odločila to dvoje neposredno povezati in ugotoviti, ali stereotipi o vojaški organizaciji dejansko obstajajo. Če obstajajo, iz česa izhajajo, kakšni so, kako se spreminjajo? Pri odgovorih na ta vprašanja bom izhajala iz vojaških nalog, funkcij vojske, njene strukture, iz vrednot, tako tradicionalno vojaških kot civilnih.

Vojaška organizacija je totalna institucija in je bila kot taka vedno bolj ali manj izolirana od civilnega okolja. Zaradi tega so si ljudje izoblikovali določena mnenja, sodbe, ki so velikokrat temeljila na osnovi pomanjkljivih informacij. Te sodbe so se globoko zakoreninile v naši zavesti, kljub spreminjanju vojaške organizacije in vedno večji informacijski poplavi, se zelo težko spreminjajo.

V zadnjem desetletju smo bili namreč priča množici političnih ter varnostnih sprememb v mednarodni skupnosti, zaradi katerih se oborožene sile sodobnih držav srečujejo z novimi vlogami in nalogami. Zaradi zmanjšanja neposredne vojaške ogroženosti so vse glasnejše postajale tudi zahteve, da morajo oborožene sile zmanjšati svoj obseg ter spremeniti namembnost. Vojaške organizacije sodobnih držav so bile torej deležne velikih sprememb. Šlo je za spreminjanje načina popolnjevanja, spreminjanje deleža žensk v vojski, strukture torej, spreminjanja nalog vojske, in podobno. Te spremembe so se dotaknile tudi Slovenske vojske, ki je zaradi svojega kratkega obstoja še posebej specifična. To hitro spreminjanje in prilagajanje vojaške organizacije v Sloveniji je narekovalo tudi velike odzive iz okolja, iz civilne družbe. Ti odzivi pa so bili velikokrat zelo stereotipno obarvani.

2. METODOLOŠKO-HIPOTETIČNI OKVIR

2.1 OPREDELITEV PREDMETA PROUČEVANJA

Predmet proučevanja mojega diplomskega dela so stališča, sodbe, oziroma stereotipi, ki jih je civilna družba ustvarila o vojaški organizaciji. Ljudje so si skozi zgodovino ustvarjali o vojaški organizaciji različna stališča, pravilna in tudi napačna, ki se kljub spremembam v vojaški organizaciji zelo počasi spreminjajo.

2.2 CILJI PROUČEVANJA

Glavni cilj mojega proučevanja je ugotoviti, v kolikšni meri stereotipi o vojaški organizaciji dejansko obstajajo. To pomeni ugotoviti, ali res obstajajo določena ponavljajoča se in splošno znana stališča, mnenja ali sodbe o vojaški organizaciji, ki jo hkrati tudi zaznamujejo. V

kolikor ta stališča oziroma stereotipi obstajajo, je moj cilj tudi ugotoviti, od kod izhajajo, na koga ali kaj se nanašajo, in v kolikšni meri so zasidrani v naši zavesti.

2.3 HIPOTEZE

Na začetku diplomskega dela navajam tri splošne hipoteze, za katere bom skozi nalogo skušala ugotoviti, v kolikšni meri držijo.

- 1. Stereotipi o vojaški organizaciji se nanašajo na vojaške naloge, funkcije, na strukturo vojske in na tradicionalne vojaške vrednote.*
- 2. Na področjih znotraj vojaške organizacije, ki so bila deležna največ sprememb, se je spremenilo oziroma porušilo največ stereotipov. Stereotipi, ki pa izhajajo iz tradicionalnih vojaških vrednot, pa se kljub spremembam v vojaški organizaciji zelo počasi spreminjajo. Takšni stereotipi so najgloblje zakoreninjeni v naši zavesti.*
- 3. Stereotipi o vojaški organizaciji izhajajo iz nepoznavanja vojaške organizacije.*

2.4 METODE DELA

Pri izdelavi diplomskega dela bom uporabljala teoretične in analitične metode proučevanja.

2.4.1 Teoretične metode proučevanja:

- *zbiranje literature*; pred začetkom teoretičnega dela naloge bom poskušala zbrati čim več koristne in raznolike literature oziroma virov o predmetu proučevanja, iz katerih si bom pridobila določeno znanje, na podlagi katerega bom lahko začela s pisanjem;
- *analiza in interpretacija vsebine pisnih virov*; analiza in interpretacija vsebine bo zajemala predvsem povzemanje vsebin, citiranja in primerjavo vsebin različnih virov;
- *sekundarna analiza javnomnenjskih raziskav in primerjalna metoda*; to metodo bom uporabila pri rezultatih različnih, že opravljenih raziskav, ki jih bom med seboj primerjala in tudi na tak način poskušala potrditi ali pa zavreči navedene hipoteze;
- *deskriptivna metoda*; s pomočjo te metode bom opisovala in ugotavljala dejstva, ki so povezana s predmetom in cilji proučevanja.

2.4.2 Empirične metode proučevanja:

- *anketa*; v drugem delu naloge bom predstavila rezultate ankete, ki sem jo opravila. Ti rezultati bodo ključnega pomena za zaključek tega dela.

2.5 OPREDELITEV TEMELJNIH POJMOV

2.5.1 Predsodek

- Predsodki so neustrezna, nehumana, stereotipna, dogmatična ali kako drugače negativna, pa tudi neutemeljena stališča, prepričanja in sodbe ljudi, bodisi posameznikov bodisi manjših ali večjih skupin. Predsodki so lahko v samem ospredju posameznikove zavesti, svetovnega in družbenega nazora, ali pa političnega prepričanja. (Sruk, 1995: 263)
- »negativen, odklonilen odnos do koga ali česa, neodvisen od izkustva...«
(SSKJ, III., str.1012)

2.5.2 Stereotip

- »ustaljena ali pogosto ponavljajoča se oblika česa; obrazec, vzorec«
(<http://bos.zrc-sazu.si/cgi/neva.php?name=sskj&expression=stereotip&tch=14>)
- Stereotip pomeni kruto, subjektivno, evaluativno videnje oziroma razumevanje stvarnosti, ki se najpogosteje nanaša na določene družbene skupine ali posameznike, ki predstavljajo to skupino. Stereotipi prvenstveno izvirajo iz odnosov med skupinami, pa tudi iz nezmožnosti analiziranja in dojetanja kompleksnih družbenih pojavov in odnosov med njimi. Stereotipi ponavadi odražajo trenutni položaj v neki družbi. (Lukić, 1982: 673)
- »Že od dvajsetih let tega stoletja naj bi stereotipi po prevladujočem pogledu označevali neutemeljeno, s predsodki obremenjeno mišljenje. Istoveti se jih s skorajda vsem, kar je v splošno sprejetem mišljenju pomanjkljivo.«
(Asch, 1952 v Oakes, Haslam in Turner, 1999: 62)

- Stereotipi so družbene norme. Predstavljajo skupno naravnost članov neke skupine do druge in so zasidrani v posameznih skupinskih članstvih. Mnogi štejejo za njihovo glavno značilnost to, da so deljena, konsenzualna prepričanja.
(Tajfel, 1981a v Oakes, Haslam in Turner, 1999: 85)

2.5.3 Vrednota

- »Zapleten, kompleksen, na različne načine utemeljevan in koncipiran znanstveni ali filozofski pojem. Vrednote so lahko različni cilji – bodisi idealni, zgolj nazorski, bodisi realni, stvarni; prav tako so vrednote različna spoznavna, moralno-etična, umetnostno-estetska, politična, verska in druga načela, norme in drže.« Filozofski pomen izraza vrednota je v popularnem priročniku definiran kot tiste kategorije znotraj etike, estetike in spoznavne teorije, ki imajo za teorijo posebno vrednost, ker učinkujejo na razvoj in vedenje človeštva; socialnopsihološki pomen izraza vrednota pa je definiran kot pomembna vrsta prepričanj članov skupine o tem, kaj je dobro in zaželeno in kaj je slabo in nezaželeno.« (Sruk, 1999: 530)

2.5.4 Seksizem

- »Celota prepričanj, stališč, vzorcev in praktičnih delovanj, ki temeljijo na strogem ločevanju dejavnosti po spolu in podeljujejo posebne neenake lastnosti enemu ali drugemu spolu; v konkretni zgodovinski praksi je v hierarhični razmestitvi pripisan moškimi višji, nadrejeni položaj.« (Leksikon Cankarjeve založbe, 1994:959)
- Izraz izhaja iz gibanj ameriških feministk, ki so tako poimenovala moški šovinizem, ki si tako ali drugače prizadeva, da bi zatrl in onemogočil boj žensk za enakopravnost spolov. (Sruk, 1999: 445)
- Seksizem je tudi niz družbeno sprejetih stališč in praks, ki enemu spolu zanikajo možnosti, svobode in koristi, ki so dostopne drugemu spolu. (<http://www.uem-rs.si/slo/publikacije/mediji/3.html> povzeto po Nijole, Feagin:1995)

- Izraz seksizem uporabljamo za označevanje najrazličnejših oblik gospodovanja enega spola nad drugim, v katerih gre za (re)produciranje spolno pristranskih vzorcev obnašanja in pravil delovanja, hierarhijo med spoloma, ter druge procese v odnosih med spoloma (Jogan: 2001:1). V vojskah sodobnih držav je androcentrizem (moško-središčnost) najbolj trdoživa in prevladujoča oblika seksizma. (Jelušič, Pešec: 2002,14)

2.5.5 Diskriminacija

- »Razločevanje, ustvarjanje razločkov, bodisi v korist bodisi v škodo, v dobro ali slabo posameznikov in skupin. Družbenomoralni pomen se nanaša vedno na določene pristranosti in krivice, na omejevanje ali celo odpravo različnih pravic in svoboščin, na različne pojavne oblike zapostavljanja, poniževanja, šikaniranja in izkoriščanje ljudi.« (Sruk, 1999: 117)
- »Diskriminacija je posebno obnašanje do oseb, oziroma različna obravnava oseb zaradi njihovih posebnosti, ki so označene kot drugačne, in zaradi njihove pripadnosti »zaznamovanim« skupinam.« (Nastran Ule, 1997: 184)

2.5.6 Tradicionalizem

- »Vsaka nazorska, umetnostna, politična ali kaka druga pozicija, drža ali usmeritev, v kateri dominira izročilo. Precenjevanje ali prenaglašanje pomena in vrednosti tradicij, kar lahko predstavlja oviro za uveljavljanje novih pobud, idej, vsebin, oblik, vrednot itn. Vztrajno ohranjanje in uveljavljanje starih verovanj, navad, običajev.« (Sruk, 1999: 503)

3. PSIHOLOGIJA STEREOTIPOV

Ljudje si že od nekdaj ustvarjamo vtise o drugih ljudeh ter ocenjujemo ljudi na osnovi njihove skupinske pripadnosti. Verjetno tudi zato, ker je to enostavno lažje, kot pa spoznavati posameznikove individualne lastnosti ter se odločati na njihovi podlagi.

Stereotipi so zelo pomemben dejavnik pri prilagajanju na socialno okolje, obenem pa izkrivljajo podobo ljudi, kakršni so v resnici, njihovo enkratnost, različnost. Stereotipiziranje je proces opisovanja ljudi na osnovi njihove skupinske pripadnosti. V mojem konkretnem primeru to pomeni prepričanja, da mora biti vojak agresiven, hladnokrven, da ni sposoben razmišljati s svojo glavo, da ženske ne sodijo v vojsko itd.

Stereotip je pravzaprav rezultat nujnosti, sklepanja na osnovi omejenih informacij in obenem potrebe, da poenostavimo kompleksnost pojavov in dogajanj v svetu ter se izognemo neskladnosti v zaznavah. Ni naloga stereotipov, da bi povsem ustrezali stvarnosti, temveč da poudarijo tipične in za nas pomembne poteze objektov. Te pa seveda ne morejo veljati enako za vse objekte, ki jih tako kategoriziramo (Nastran Ule, 1994, str.156).

3.1 SPREMEMBA STEREOTIPOV

Stereotipi niso nujno rigidne, toge ter nespremenljive sodbe. Spreminjajo se glede na socialni kontekst. Občutljivi so na spremembe na skupinski, ne pa na individualni ravni. Ljudi definirajo na osnovi njihovih socialno primerjalnih lastnosti.

Po raziskavah sodeč, prihaja do pomembnih sprememb stereotipov, kadar pride do realnih sprememb v medskupinskih odnosih. Do sprememb stereotipov lahko pride tudi zaradi pozitivnih medosebnih odnosov med člani različnih skupin (raziskovalci ta fenomen imenujejo »hipoteza stika«). Ponavadi pride po srečanjih s pripadniki različnih skupin samo do omejene redukcije stereotipov. Zmanjšajo se stereotipi o konkretnih članih, ki so prišli v medsebojni stik, medtem ko stereotipi o skupini kot celoti ostanejo večinoma nedotaknjeni. Do večjih sprememb stereotipov pride šele, če so člani drugih skupin reprezentativni člani, oz. če so informacije ob stiku dramatično različne od stereotipov (Nastran Ule, 1994, str.161).

3.2 PREUČEVANJE STEREOTIPOV

Stereotipiziranje naj bi bilo nenatančno, rigidno, nespremenljivo, čezmerno poenostavljanje in posploševanje, ki ne upošteva stvarnih dejstev. Stereotipna vsebina je zato preplavljena s predsodki in odraža motivacijske in druge družbene potrebe percipirajoče osebe. Majhen del raziskovalcev (Asch, Sherif, Vinacke, Fishman in Brown) pa je vseeno podal resne argumente za veljavnost stereotipov oz. da so stereotipi neizogibni in da mogoče le niso tako pristranski do resnice, kot se je predpostavljalo. V njihovem pristopu naj bi ljudje tvorili stereotipne sodbe le, kadar so prepričani, da so njihove informacije normativno primerne. Dokazati torej hočejo, da je prevladujoči pogled na stereotipe napačen, da je stereotipiziranje psihološko racionalno, veljavno in sprejemljivo in da verodostojno posreduje družbeno percepcijo (tj. da realnost dosledno odraža) (Oakes, Haslam, Turner, 1999: 63)

Stereotipi se aktivirajo, ko se skladajo s skupinskimi realnostmi in njihova vsebina variira zato, da posreduje pomemben in ustrezen pomen. Stereotipno poudarjanje razlik ne nakazuje pristranskosti ne izkrivljanja, temveč selektivno verodostojno percepcijo spreminjajočih kontekstualnih lastnosti ljudi. Očitno je, da stereotipi služijo političnim, družbenim in ideološkim namenom in da z zavračanjem in obsojanjem določenih stereotipov hkrati promoviramo svoje. Avtorji ne trdijo, da so vsi stereotipi veljavni, ampak, da njihova možna zgrešenost ni posledica kognitivne ali psihološke pomanjkljivosti, ali pa inherentne zgrešenosti procesa kategorizacije na ravni lastna skupina – tuja skupina, temveč je stvar političnega in ideološkega presojanja (Oakes, Haslam, Turner, 1999: 75).

Stereotipi torej niso rigidni ali nespremenljivi, temveč variirajo skladno z medskupinskimi odnosi, kontekstom presojanja in stališčem percipirajoče osebe. Najverjetneje stereotipi niso uskladiščeni v naših glavah kot večne kognitivne strukture, temveč je bolje, če jih razumemo kot produkt dinamičnega procesa socialnega presojanja in sklepanja (Oakes, Haslam, Turner, 1999: 87).

Stereotipi so po obliki (poudarjanje razlik) in vsebini (raven skupinskega pripisovanja) produkt kategoriziranja na ravni lastna skupina – tuja skupina. Tipizirane socialne kategorije vodijo k stereotipnemu zaznavanju (depersonalizaciji) članov lastne in tuje skupine, medosebno vedenje pa transformirajo v medskupinsko. V konkretnem primeru gre torej za iskanje razlik med posameznikom ali skupino (civilna družba) ter med pripadnikom ali

pripadniki vojaške organizacije. Vojaška organizacija pa je kot totalna institucija še posebej specifična ter kot taka še posebej primerna za tvorbo stereotipov. Posamezniki v različnih pogojih delujejo kot individualne osebe in kot družbena skupina. Ker oboji, posamezniki in družbene skupine, objektivno obstajajo, je za verodostojno predstavljanje družbenega življenja potrebna tako osebnostna kot socialna kategorizacija. Po tem lahko sklepamo, da ni več narobe, če ljudi kategoriziramo kot skupine, kajti to pomeni, da jih obenem kategoriziramo kot posameznike. Še vedno pa ostaja nerešeno vprašanje, kdaj kategoriziramo na individualni ravni in kdaj na skupinski.

Pomembno je tudi vedeti, da se stereotipe izbira selektivno, ustvarjeni pa so na osnovi specifičnih vsebinskih dimenzij in sicer zato, da pomensko reprezentirajo opazovane odnose med lastno in tujo skupino, obenem pa vsebinsko variirajo kot funkcija teh reprezentiranih odnosov. Za stereotipiziranje je torej značilna variabilnost in odvisnost od konteksta. Stereotip o istem človeku lahko kot funkcija sprememb v socialnem kontekstu variira glede na raven, definirano kategorijo, vsebinske dimenzije in prototipičen pomen. Družbeni konteksti so neskončno spremenljivi, kakršni so tudi naši odnosi do njih, kar načeloma pomeni, da ne obstaja meja, do koder lahko stereotipa proizvajamo (povzeto po Oakes, Haslam, Turner, 1999: 62 - 89).

3.3 DRUŽBENI VIDIKI VELJAVNOSTI STEREOTIPOV

Stereotipi so lahko tudi sebi namenjena propaganda, politično in ideološko orožje v spopadih med konfliktnimi skupinami. (Wetherell in Potter, 1992, v Oakes, Haslam, Turner, 1999: 75) Stereotipi ne opisujejo zgolj skupinskih realnosti, temveč služijo motivacijskim in družbenim funkcijam (Oakes, Haslam, Turner, 1999: 75).

Pomembno je vprašanje, kako na vsebino stereotipov vplivajo vrednote. Ali obstaja povezava med stereotipi in vrednotami? Kako naj razumemo nekoga, ki se ne strinja z obstojem vojaške organizacije, ki meni, da so vojaki le požiralci državnega proračuna in ki meni, da so vojaki neumni, neizobraženi, agresivni ter nasploh nimajo kaj za delati? To lahko označimo kot stereotipno sodbo, ki izhaja iz vrednot posameznika ali skupine, označili pa bi jo lahko tudi kot predsodek. Po drugi strani pa je predsodek lahko tudi moje nestrinjanje s tem mnenjem. Dejstvo je, da brez vrednot ne moremo tvoriti nobene sodbe (povzeto po Oakes, Haslam, Turner, 1999: 77 - 78).

V družbenem in sploh v političnem življenju gre prav za vrednote in spopade med njimi. Glede na to, da imamo neke vrednote in da z njimi ocenjujemo dogodke in ljudi, so vrednostne konotacije takih ocen s stališča vrednote, ki velja za splošno merilo, bodisi verodostojne bodisi zmotne. Če bi se odločili, da v socialnih presojah ne bomo uporabljali vrednot, v korist točnosti, potem bi to imelo še toliko hujše posledice kot zgolj omejena socialna percepcija, zahtevalo bi okrnitev človekovega družbenega življenja. Stereotipov ne moremo obvarovati pred neveljavnostjo s tem, da bi jih nadomestili z znanstveno nevtralnimi pojmovanji skupin, ki ne bi bila vrednostna (povzeto po Oakes, Haslam, Turner, 1999: 78).

Presoje družbene realnosti odražajo stališče posameznika, ki je vrednostno in motivirano. Percipirajoča oseba namreč ni nevtralna in pasivna, temveč je objektivno vpletena v družbo. Družbe pa ni mogoče presojati drugače kot s posameznikovega stališča, zaznamovanega z vrednotenji in ideologijami (Oakes, Haslam, Turner, 1999: 78 - 79).

Percepcija pa je pogojena tudi z družbenim in psihološkim mestom posameznika. Sebe in druge različno kategoriziramo, odvisno od konteksta primerjave in posameznikovega položaja. Glede na posameznikovo vlogo in položaj v družbi realnost ne le izgleda različno, temveč je različna (povzeto po Oakes, Haslam, Turner, 1999: 79).

Percepcija je relativna, to pomeni, da je selektivna, relevantna, interpretativna in vrednostna, vendar to ne pomeni, da bi morala biti tudi neveljavna. Glede na naše lastne cilje, potrebe, vrednote, stališča, zagotavlja pripravljenost percipirajoče osebe tako percepcijo, ki je veljavna s stališča posameznikovih lastnih premis, ne pa s stališča nekoga drugega. Ljudje, ki imajo podobne vrednote, stališča, znanja, oblikujejo podobne stereotipe. Torej lahko sklepam, da se tudi stereotipi o vojaški organizaciji razlikujejo med seboj. Pričakovati je torej, da so stereotipi o vojaški organizaciji s strani ljudi, ki so ji blizu, so mogoče tudi zaposleni v njej ali pa o vojski preprosto samo več vedo, drugačni od tistih, ki so ji bolj daleč in imajo mogoče tudi pomanjkljive informacije. Na podlagi tega je izpeljana tudi ena izmed hipotez (povzeto po Oakes, Haslam, Turner, 1999: 80 - 81).

Politične, ideološke in družbene vsebine stereotipov so selektivne, relativne in enostranske, toda psihološko gledano niso netočne. So ocene z omejenega niza premis in njihova

veljavnost je le delna in relativna glede na te premise, toda še vedno so na neki način veljavne (Oakes, Haslam, Turner, 1999: 81).

Pri stereotipih torej ne gre za to, da bi vsiljevali toge miselne predstave; stereotipe ustvarjamo fleksibilno, da razložimo, opišemo in upravičimo medskupinske odnose. Mit o rigidnosti izhaja iz iskanja stereotipne spremembe na napačnem mestu, temelji namreč na domnevi, da bi se stereotipi morali spremeniti skladno z informacijami o značilnostih skupinskih članov na individualni ravni. Prav tako je napačno, če stereotipe razumemo kot iracionalne, neveljavne kognitivne predsodke. Družbene skupine in skupnostni odnosi obstajajo, kolikor obstajajo individualne osebnosti in individualne razlike (povzeto po Oakes, Haslam, Turner, 1999: 87 - 89).

4. STEREOTIPI O VOJAŠKI ORGANIZACIJI

O vojaški organizaciji najverjetneje krožijo različna mnenja, stališča, oziroma stereotipi. Ta stereotipna mišljenja so po mojem mnenju prisotna tako v civilni družbi kot tudi v sami vojaški organizaciji.

V tej nalogi ne bom obravnavala vseh možnih stereotipov ali stališč, ker bi bilo to enostavno preveč. Stereotipe bom iskala znotraj vojaških vrednot, predvsem tradicionalnih, kajti zelo pogoste se mi zdijo izjave, da mora biti vojak discipliniran, agresiven, da ne sme razmišljati z lastno glavo in podobno. Med ljudmi krožijo tudi zelo pogosto ponavljajoča se mnenja, kaj naj vojska počne, kakšne so njene naloge, katere naloge so tradicionalne in katere so tiste, ki jih vojska ne bi smela opravljati. Stereotipe bom torej iskala tudi v okviru nalog vojske. Eden najbolj jasnih in nedvomnih stereotipov pa se skriva znotraj same strukture vojske. To so seveda ženske oziroma mnenje, da ženske niso primerne za opravljanje vojaškega poklica. V nadaljevanju naloge bom prikazala, zakaj je temu tako, določena mnenja namreč pravijo, da je razlog biološki, drugi menijo, da razlog tiči v tradicionalnem videnju ženske kot gospodinje in matere, spet tretji pa menijo, da za to ne potrebujejo razloga, kajti ženske enostavno ne sodijo v vojsko. Mnenje te zadnje skupine, ki za posredovanje svojega mnenja ne potrebujejo in nočejo imeti nobenih tehtnih argumentov, pa je najbolj stereotipno obarvano. Nazadnje pa bom stereotipna mnenja iskala tudi v odklonilnem odnosu do istospolno usmerjenih znotraj

vojaške organizacije. Za te štiri skupine stereotipov sem se odločila iz dveh razlogov. Prvi temelji na osebnih izkušnjah iz vsakodnevnega življenja in pogovora. Kot sem dejala že v uvodu, sem velikokrat med ljudmi zasledila zelo negativno obarvana mnenja o vojaški organizaciji, in še bolj pomembno, mnenja, ki so bila čisto brezpredmetna, brez prave osnove, torej stereotipno obarvana. To seveda ne pomeni, da so vsa stereotipna mnenja negativna ali brezpredmetna, res pa je, da jih le redki znajo razložiti oziroma argumentirati. Drugi razlog za mojo odločitev pa so bili rezultati že opravljenih javnomnenjskih raziskav, ki sem jih zasledila. Ti rezultati so večinoma vsebovali mnenja o vojski, ki so bila povezana s strukturo vojske, z nalogami in vrednotami. V nalogi so uporabljeni podatki iz naslednjih raziskav:

1. Raziskava stališč o nacionalni varnosti I ter o vprašanih energetike in ekologije, Slovensko javno mnenje 1990 – 1998 (Niko Toš). Raziskavo je izvedla Fakulteta za sociologijo, politične vede in novinarstvo, Raziskovalni inštitut, Center za raziskovanje javnega mnenja in množičnih komunikacij. Nosilca raziskave sta Niko Toš in Anton Grizold. Izvajanje raziskave je potekalo decembra 1990 in januarja 1991.
2. Nacionalna varnost in mednarodni odnosi, Slovensko javno mnenje 1990 – 1998 (Niko Toš). Raziskavo je izvedla Fakulteta za družbene vede, Inštitut za družbene vede, Center za raziskovanje javnega mnenja in množičnih komunikacij. Nosilci raziskave so Niko Toš, Anton Grizold in Marjan Svetličič. Izvajanje raziskave je potekalo decembra 1994 in januarja 1995.
3. Slovenska mladina in vojaški poklic 1997, Arhiv družboslovnih podatkov na Fakulteti za družbene vede. Raziskavo je leta 1997 izvedel Obramboslovni raziskovalni center, Inštitut za družbene vede. Ciljna populacija anketiranja so bili srednješolci triletnih in štiriletnih programov tehničnih in ostalih srednjih šol in gimnazijski srednješolski program. Anketirani so bili le dijaki tretjih letnikov. Anketiranje se je izvajalo skupinsko z vprašalnikom na papirju, večina vprašanj pa je bila zaprtega tipa. (<http://www.adp.fdv.uni-lj.si>)
4. Slovenska mladina in vojaški poklic 2000, Arhiv družboslovnih podatkov na Fakulteti za družbene vede. Raziskavo je leta 2000 izvedel Obramboslovni raziskovalni center, Inštitut za družbene vede. Ciljna populacija anketiranja so bili srednješolci triletnih in štiriletnih programov tehničnih in ostalih srednjih šol in gimnazijski srednješolski program. Anketirani so bili le dijaki tretjih letnikov. Anketiranje se je izvajalo

skupinsko z vprašalnikom na papirju, večina vprašanj pa je bila zaprtega tipa. (<http://www.adp.fdv.uni-lj.si>)

5. Raziskava stališč obramboslovcev in obramboslovk, zbornik Seksizem v vojaški uniformi. Raziskava je potekala na podlagi vprašalnikov, ki so jih sestavili Dejan Kmetič, Ines Marc in Romana Sešel. Nanje so odgovarjali redni študentje prvega, tretjega in četrtega letnika obramboslovja, izredni študentje tretjega letnika obramboslovja, ki so bili vpisani v študijskem letu 1999/2000, ter slušatelji izobraževalnih programov na CVŠ. Vprašanja so bila anonimna, šlo pa je za kombinacijo odprtega in zaprtega tipa odgovorov. Anketa je obsegala 56 vprašanj, od tega jih je bilo 8 z možnostjo odprtega odgovora. Raziskava je bila opravljena med 14. in 20. aprilom 2000 (vključenih je bilo 150 obramboslovcev in obramboslovk) in 9. oktobra 2000, ko je na vprašanja odgovarjalo 107 slušateljev na CVŠ. (Podatki so pridobljeni iz Sešel, Marc, Kmetič, 2002: 145-149)
6. Raziskava v ameriški vojski, Vinko Majcen v okviru prispevka Psihološki vidiki vloge žensk v Slovenski vojski.
7. Počutje žensk v vojski, Robert Bregar, diplomsko delo.
8. V diplomski nalogi bom uporabila tudi podatke lastne raziskave o vojaških stereotipih, ki je bila izvedena v obliki ankete. Anketo z naslovom Stereotipi o vojaški organizaciji sem izvajala med oktobrom in decembrom 2004. Anketirani so bili dijaki tretjih in četrth letnikov Gimnazije Slovenj Gradec (63), dijaki četrtega letnika Srednje zdravstvene šole v Slovenj Gradcu (48), študentje tretjega letnika obramboslovja (45), študentke Pedagoške fakultete, razredni pouk (26) in študentje ostalih smeri (22). Skupno število anketirancev je bilo 204, od tega 134 žensk (65,7 %) in 69 moških (33,8 %), 1 anketiranec spola ni opredelil. Pri analizi podatkov bom posebej obdelala vzorec obramboslovcev, ker lahko pričakujem, da se bodo njihova mnenja zaradi boljšega strokovnega poznavanja vojaške organizacije značilno razlikovala od mnenj ostalih preučevanih populacij. Med anketiranimi obramboslovci je bilo 25 oziroma 55,6 % žensk in 20 oziroma 44,4 % moških.

Določena vprašanja iz anketnega vprašalnika sem povzela iz vprašalnika raziskave Slovenska mladina in vojaški poklic 1997 (Arhiv družboslovnih podatkov na FDV), Slovenska mladina in vojaški poklic 2000 (Arhiv družboslovnih podatkov na FDV) in Stališča slovenske mladine do vojaškega poklica 2003 (vprašanja iz tega anketnega vprašalnika so mi bila poznana, ker sem tudi sama sodelovala pri izvajanju te ankete).

Rezultate ankete bom predstavila konec vsakega poglavja, anketni vprašalnik pa je priložen kot Priloga 1.

5. VREDNOTE VOJAŠKE ORGANIZACIJE IN CIVILNEGA OKOLJA TER STEREOTIPI, KI IZ NJIH IZHAJAJO

5.1 CIVILNO – VOJAŠKI ODNOSI

Po koncu hladne vojne, ko sta bila v ospredju predvsem dva sistema vrednot, socialističen in kapitalističen, se je razširil prostor za obravnavo ostalih vrednot in za preučevanje njihovega notranjega strukturiranja. V tem delu naloge se bom torej ukvarjala z iskanjem razmerja med sistemom vrednot vojaške organizacije in civilnega okolja, družbenih vrednot.

Sistem družbenih vrednot se vseskozi spreminja. Na to spreminjanje vplivajo skoraj vse spremembe v družbi, politične in druge. Spremembe družbenih vrednot pa vsekakor vplivajo na odnos med civilno družbo in vojaško organizacijo, sploh v primeru, da gre s strani civilne družbe za spreminjanje bolj tradicionalnih vrednot, ki so za vojaško organizacijo še bolj pomembne. Marsikatero liberalno usmerjene družbene vrednote so enostavno nezdržljive z vojaško organizacijo. Ta sicer v določeni meri sledi spremembam v sistemu družbenih vrednot in jih počasi tudi vključuje v svoje delovanje, vendar je prilagajanje civilnemu tempu zelo počasno. To je tudi razlog, da se razkorak med civilno družbo in vojaško organizacijo začne povečevati.

Pripravljenost družbe, da podpira vojaški sistem, ki ga je vzpostavila, je odvisna od tega, v kolikšni meri družba prepozna in dojema reflektiranost družbenih norm, vrednot, običajev in kulturnega etosa v oboroženih silah (IMDE, 1993: 193-194, nav. po Kotnik-Dvojmoč, 2002: 102). Družba torej v vojaški organizaciji išče in prepozna vrednote in sisteme obnašanja, ki jih je vzpostavila. V oboroženih silah lahko vidi odsev družbenih vrednot in v tem primeru se čuti bolj povezana z njimi. V primeru, da pa javnost vidi v oboroženih silah nekaj vrednotno tujega oziroma odtujenega, se čuti nepovezana, oborožene sile in vojaško organizacijo pa dojema kot izolirano.

Prekrivanje oziroma skladnost vrednot civilne družbe in vojaške organizacije je seveda zelo težavno, je pa gotovo nekaj, k čemur mora vojaška organizacija težiti. Vojaška organizacija, ki dobro komunicira z javnostjo, ve, kaj od nje pričakovati in obratno, ter se v primeru napetosti ali konfliktov enostavno prilagodi družbenemu sistemu vrednot. V tem primeru jo civilna družba zopet prepozna. To pa je zelo težko, ker vojaško organizacijo pogosto označujejo za skladišče moralnih norm in vrednot, ki so stoletja ostale nespremenjene, medtem ko sodobne družbe doživljajo neprestano, vse hitrejše in vse obsežnejše spreminjanje svojih sistemov vrednot.

Prav zaradi tega prepada med vrednotami civilne družbe in vojaške organizacije, se s strani civilne družbe začnejo ustvarjati stereotipne sodbe o vojaški organizaciji in njenih pripadnikih.

V Ameriki so izvedli zelo obsežen projekt na to temo, ki je vseboval kar 21 raziskav. Šlo je za preučevanje kulturnega prepada med ameriško vojsko in civilno družbo oziroma za ugotovitev, ali ima vojska podobno kulturno ozadje in vrednotni sistem kot družba. Ameriška javnost namreč verjame, da se vojska obnaša neprofesionalno, samovoljno, torej nič drugače, kot ostale birokratske organizacije.

Večina pripadnikov civilne družbe nima kakšne posebne povezave z vojaško organizacijo in tudi ne kakšnih posebnih internih informacij o tem, kaj se dogaja z njo oziroma kako potekajo civilno-vojaški odnosi. Njihov glavni vir informacij so torej mediji, takšni in drugačni. Sliko o vojski si torej ustvarjajo iz raznih novic iz časopisov, revij, televizije in interneta. Kot vemo, pa ta slika ni vedno točna. Še bolj pomembno je, da se nanjo da zelo uspešno vplivati in jo tako posredovati javnosti. Javnost pa jo kot edini vir informacije brez zadržkov sprejme.

O ustvarjanju slike o vojaški organizaciji preko medijev bom predstavila nekaj povzetkov člankov, ki predstavljajo raziskave iz zgoraj navedenega projekta. V prvem članku Krista E. Wiegand in David L. Paletz v nasprotju s pričakovanji vojaškega osebja ugotavljata, da mediji ne predstavljajo vojaške organizacije v negativni luči. V svoji raziskavi sta se osredotočila na večje nacionalne časopisne hiše. (Feaver, Kohn, 2001: 179) V drugem članku Cori Dauber analizira podobo vojske skozi vizualne medije. Večina Američanov nima kakšnih neposrednih vojaških izkušenj, zato si sliko ustvarjajo preko dnevnega poročanja na televiziji, ki prikazuje

predvsem aktualne vojaške operacije po svetu. Novice na televiziji največkrat poročajo o spopadih in žrtvah, zato dobijo civilisti zelo negativno sliko o vojski. Posledica tega pa je negativen odnos domače javnosti do sodelovanja Ameriške vojske v operacijah v tujini, kajti edino kvalitetno poročanje o teh operacijah govori le o žrtvah (Feaver, Kohn, 2001: 180). Najbolj zanimiva, kar se tiče vrednot, pa je raziskava Howarda Harperja, ki govori o filmih z vojaško tematiko. Takšni filmi igrajo zelo veliko vlogo pri ustvarjanju predstav, ki jih ima javnost o vojski. Harper namreč ugotavlja, da igra ta popularen medij veliko vlogo pri kreiranju stereotipov o vojaški organizaciji oziroma o vojaki. Filmi, predvsem akcijski, predstavljajo vojake kot realiste z zelo visokimi moralnimi standardi in veliko lojalnostjo. Vojaško kulturo ponavadi opisujejo kot nasilno, seksistično, podkupljivo in nasilno. Harper tudi meni, da takšni filmi oziroma njihove vsebine velikokrat gledajo na vojsko zelo kritično. Skozi takšne predstave pa si civilna družba ustvarja mnenje in stališča o vojaški organizaciji. Zelo pomembne pa so tudi raziskave s področja profesionalnega vojaškega izobraževanja, ki mora velik del vsebin namenjati predvsem razumevanju civilno-vojaških odnosov. Tudi vojaški uslužbenci so namreč izpostavljeni podobnim informacijam s strani medijev kot civilna družba. Ključnega pomena v okviru izobraževanja vojaškega kadra so torej civilno-vojaške razlike, ugotavljanje, kako naj vojska na najboljši možen način služi civilni družbi, in kako umestiti civilno-vojaške odnose v demokratični družbi (Feaver, Kohn, 2001: 180).

Rezultati zgoraj navedenih raziskav so izjemnega pomena za razumevanje vojaških in civilnih vrednot predvsem zaradi tega, ker se ukvarjajo tudi z razumevanjem civilno-vojaških odnosov znotraj vojaške organizacije. Ostale raziskave, ki jih bom navedla v nadaljevanju, se ukvarjajo samo z dojemanjem teh odnosov s strani civilne družbe, torej s tem, kakšno mnenje ima javnost o vojski.

Z razkolom med vrednotami civilne družbe in vojaške organizacije bi lahko delno pojasnili tudi vedno večjo nezainteresiranost mladih za opravljanje vojaške službe. S tem imam v mislih predvsem odklonilen odnos mladih fantov do naborniške vojske oziroma poseganje po pravici do ugovora vesti. Uveljavljanje ugovora vesti se je od leta 1960 do 1980 v nekaterih državah povečalo tudi do sedemkrat, največji porast pa je doživelo v zadnjih letih hladne vojne. (Moskos, 1993: 3-6). Dejstvo je, da so se sploh konec hladne vojne vrednote civilne družbe začele temeljito spreminjati. Nasproti temu pa je bilo spreminjanje vojaških organizacij in njihovih vrednot počasnejše. Mladi se v poplavi družbenih sprememb

enostavno niso več prepoznali v vojaški organizaciji in temu primerno je bilo tudi zanimanje zanjo.

5.2 VREDNOTE VOJAŠKE ORGANIZACIJE

Vojaška organizacija v miru je vse bolj podobna tipični birokratski organizaciji. Kot navaja Weber, ima birokratska organizacija naslednje značilnosti (Šmidovnik, 1985: 78-79): (1) v njej je opravljena delitev vse do posameznega delovnega mesta, s tem pa je omogočena specializacija, ki jo zahtevajo naloge sodobnih organizacij; (2) vsa delovna mesta (in delavci v njih) so med seboj povezana v hierarhični piramidalni sistem, v katerem se točno ve, kdo komu ukazuje in kdo komu odgovarja; (3) delo je profesija (poklic), praviloma stalna, ki zahteva določeno izobrazbo in izkušnje. Znanje in sposobnosti sta edini merili za izbor na delovna mesta; (4) delo teče po predpisanih pravilih in postopkih, to pa zagotavlja, da se čimbolj izključuje možnost samovolje in nepredvidenega ravnanja posameznikov. Delo je v veliki meri rutinsko; (5) odnosi v organizaciji so službeno brezosebni (depersonalizacija odnosov), potekajo med funkcijami, ne pa med ljudmi. Službene in osebne zadeve so strogo ločene; (6) poudarek je na pisni dokumentaciji, kar omogoča enostavno dokazovanje opravljenih del in kontrolo ter objektiviziranje odnosov; (7) delavec v birokratski organizaciji je osebno svoboden. V službenem odnosu je vezan na službeno disciplino, na službo ga veže tudi profesionalna etika.

Prednost teh lastnosti je predvsem racionalno delovanje organizacije, kot je trajnost, natančnost, predvidljivost in podobno. Obstajajo pa tudi določeni negativni učinki ali »disfunkcije« in protislovja, kot jih imenuje Šmidovnik (1985: 80-81, nav. po Kotnik-Dvojmoč, 2002: 116). Ta protislovja so: (1) velika moč (vojaške) organizacije, ki se lahko izvije izpod nadzora nadzorovalcev in si jih celo podredi; (2) preozka specializacija in togost v ravnanju; (3) opravičevanje svojih postopkov z vnaprej določenimi pravili ravnanja; (4) brezosebno in neinventivno obravnavanje zadev; (5) brezdušen in brezoseben odnos do strank; (6) zapiranje pred zunanjimi vplivi (v primeru vojaške organizacije iz civilnega okolja); (7) oblikovanje in branjenje posebnih interesov znotraj organizacijskih enot in posameznih skupin (v vojski medzvrstne in medrodovske napetosti); (8) toga birokratska organizacija duši kreativnost in avtonomijo posameznika, kar se kaže v konfliktnosti odnosov med organizacijo in posameznikom; (9) opazno je protislovje med hierarhijo in strokovnostjo oziroma med hierarhijo in odločanjem.

Predstavljene so bile splošne značilnosti birokratske organizacije, med katerimi nekatere v vojaški organizaciji še posebej izstopajo. Sedaj pa pogledjmo, kako Igor Kotnik-Dvojmoč (2002: 117-119) s pomočjo različnih avtorjev s področja sociologije vojske (Janowitz, 1960: 6; Huntington, 1957: 8; Moskos, Wiatr, 1982: 20; L. Jelušič, 1992: 139-146, 1997: 106-120; M. Garb, 1993: 12-16) opredeljuje značilnosti vojaške profesije in s tem tudi vojaške organizacije.

1. Avtoritarnost je utemeljena na načelu brezpogojne pokorščine. Veljava, moč in ugled posameznika izhajajo iz njegovega formalnega položaja in hierarhični lestvici in niso v neposredni zvezi z njegovo dejansko sposobnostjo in znanjem.
2. Hierarhičnost se kaže v odnosih med ljudmi in med delovnimi opravili v vojaški enoti. Ta značilnost vojaške organizacije narekuje tip notranjih odvisnosti, ki temelji na logiki vertikalnega podrejanja ter hierarhije položajev in nazivov. Osnovni regulator odnosov med ljudmi na delovnem mestu je položaj, ki ga posameznik zavzema na hierarhični lestvici. Navzven se hierarhija kaže v sistemu činov.
3. Svojevrsten sistem stratifikacije, pri čemer moramo vojaško organizacijo obravnavati kot poseben primer birokratske organizacije. Hierarhija položajev v vojski se od hierarhij drugih birokratskih organizacij namreč loči po tem, da je pogosto skladna z delitvijo na družbene sloje. Gre za vprašanje družbene distance in družbenega perspektivizma, ki deli vojaško osebje na častnike, podčastnike in vojake.
4. Centraliziranost pomeni, da je vojaška organizacija vodena iz enega središča, ne da bi posamezni strukturni deli uživali avtonomijo. Do vsake vojaške enote oziroma do vsakega pripadnika oboroženih sil lahko praviloma prispe le eno samo povelje, in to po natančno določeni poti.
5. Zaprtost v fizičnem (omejenost na vojašnice in poligone v miru) in v družbenem smislu, pri katerem gre za bolj ali manj uspešne poskuse vladajočih političnih struktur za zagotavljanje nadzora nad vojsko.
6. Formaliziranost odnosov v vojaški organizaciji prevladuje nad osebnimi vezmi. Formalni odnos temelji na sodelovanju v določeni organizacijski strukturi, neformalni pa na osebnem stiku in solidarnosti med ljudmi v določeni organizaciji.
7. Avtonomnost se izraža prek samonadzora nad selekcijo, rekrutacijo, mehanizmi socializacije, posebnimi rituali iniciacije ob vstopu v vojaško organizacijo in kakovostjo dela njenih pripadnikov. Pri tem je pomemben dobro razvit sistem idealov

in ideologija ter ponotranjen sistem vrednot, profesionalna etika in etični kodeks, s čimer naj bi zunanji družbeni sistem nadzora postal nepotreben.

8. Uniformnost in simbolika imata več razsežnosti in sta natančno predpisani in sankcionirani. Kažeta se prek ločljivosti in zunanje prepoznavnosti članov profesije (vsi pripadniki vojaške organizacije so namreč uniformirani) ter prek ceremonialov in ritualov (to so predpisane kretnje, predpisano obnašanje med podrejenimi in nadrejenimi, zastave, glasbe, pogrebi vojaških oseb in podobno).
9. Profesionalnost oziroma poklicnost dela pripadnikov oboroženih sil zahteva vzpostavitev posebnega sistema vzgoje in izobraževanja. Pretežni del vojaških oseb se je za svoj poklic tradicionalno usposobil v vojaških šolah in akademijah, torej ločeno od civilnega sistema šol (sodobnejši in za mnoge sprejemljivejši sistem izobraževanja pa izhaja iz civilnega sistema, ki ga vojaška organizacija po potrebi nadgradi z vojaškim znanjem), njihova strokovnost pa je posledica dolgotrajnega izobraževanja in izkušenj, kar se kaže v monopolu nad jasno začrtanim znanjem ter profesionalno avtoriteto.
10. Korporativnost (skupinska identiteta) je opazna zaradi visoke stopnje stanovske pripadnosti vojaški organizaciji, ki izhaja iz skupnega urjenja in kolektivne navezanosti na določene doktrine in metode, ter iz organiziranosti v posebne skupnosti oziroma profesionalna združenja.
11. Altruizem je prisoten v tem, da so pripadniki vojaške organizacije stalno »na dolžnosti«, njihovo delo namreč nima strogo omejenega delovnega časa (sploh v vojni ne), za svoje nenehno delo pa tudi niso vedno plačani v denarni obliki, ampak jim družba njihova prizadevanja poplača s simbolnimi nagradami in posebnim socialnim statusom.

Mnoge od teh značilnosti lahko najdemo tudi pri nekaterih civilnih organizacijah, kot na primer Cerkev, varnostne službe in podobno. Vendar v nobeni drugi organizaciji te značilnosti niso tako izrazito poudarjene. Razlog za to bi lahko iskali tudi v tem, da vojaška organizacija za razliko od drugih podobnih organizacij nima vsakodnevnega stika s civilno družbo in je zaradi tega bolj zaprta, bolj toga, in so te značilnosti še bolj izrazite.

Vojaška organizacija oziroma same oborožene sile izvajajo zelo veliko socializacijsko vlogo. To je najbolj vidno predvsem v družbenih okoljih s splošno vojaško obveznostjo, kjer prihaja do tega, da skuša vojska posameznikove vrednote nadomestiti z vrednotami institucije. Prav to vsiljevanje vrednot (pri neprostovoljnem vstopu v vojaško organizacijo), je eden glavnih

krivcev za odpor, ki so ga mladi dobili do vojaške organizacije (to smo lahko opazili tudi v primeru Slovenije).

S pomočjo tipologije, ki jo uvaja etični kodeks ameriške vojske (Field Manual 100-1, 1981; v: Maginnis, 1993: 4, nav. po Kotnik-Dvojmoč, 2002: 121), bi lahko vojaške vrednote, ki jih mnogi avtorji (Janowitz, 1960: 3-5; Moskos, 1986: 377-387; Harries-Jenkins, 1990: 121; IMDE, 1993: 2948; Burk, 1994: 14; Musek, 1995: 29-31; Mountcastle, Kaplan, 1996: 17; Marsh, 1997: 44; Report to..., 1998: internet; nav. po Kotnik-Dvojmoč, 2002: 121) navajajo kot posebne za vojaško organizacijo razdelili na institucionalne in značajne vrednote (predstavljene v tabeli 5.1).

Tabela 5.1: INSTITUCIONALNE IN ZNAČAJNE VREDNOTE V VOJAŠKI ORGANIZACIJI

INSTITUCIONALNE VREDNOTE	ZNAČAJNE VREDNOTE
<ul style="list-style-type: none"> • zvestoba narodu in enoti (patriotizem in lojalnost), • osebna odgovornost, • nesebična pomoč (altruizem), • dolžnost, • poslušnost, • red in disciplina, • čast, • pripravljenost na smrt in ubijanje, • zaupanje instituciji, • egalitarizem, • tovarištvo, • skupinska identiteta (korporativnost) in timsko delo, • profesionalnost/strokovnost, • tradicionalizem, • nacionalizem, • konzervativizem. 	<ul style="list-style-type: none"> • predanost vodji, skupini in načelom, • pogum, drznost in bojevitost, • nadzirana (fizična) agresivnost, • odkritosrčnost, • asketizem, • samožrtvovanje, • brezkompromisnost in neomajnost, • dogmatičnost in netolerantnost, • dominantnost in težnja po manipuliranju, • avanturizem, • pesimizem, • stanovitnost (čustvena, osebna), • samonadzor, • ponos, • želja po moči (obvladovanju), • realizem.

Vir: Kotnik – Dvojmoč, 2002: 121

Tako institucionalne kot značajske vrednote so za vojaško organizacijo bistvenega pomena in v skladu s katerimi morajo njeni pripadniki živeti. Vendar pa so določene izmed teh vrednot že kar nekako odtujene od civilnih vrednot, zaradi česar prihaja s strani civilnega okolja oziroma javnosti do tvorjenja različnih sodb oziroma stereotipov s strani teh vrednot.

Zaradi tega bi si morale vojaške organizacije prizadevati k spreminjanju tradicionalnih vojaških vrednot oziroma k prilagajanju teh vrednotam, ki so uveljavljene v širšem družbenem okolju. Družba namreč ni zadovoljna z vojaško organizacijo, če v njej ne prepozna bistvenih sestavin civilne družbe in civilnega okolja. To tudi pomeni, da mora imeti civilna družba na voljo dovolj informacij o sami strukturi in delovanju (tudi o vrednotah) vojaške organizacije, na osnovi katerih si lahko ustvari ustrezno mnenje. Kajti tudi pomanjkanje pravih informacij oziroma prejemanje napačnih, je lahko vzrok za napačno videnje vojaške organizacije in za tvorjenje stereotipov o njej.

Velik del zgoraj naštetih vrednot najdemo tudi v Pravilih službe v Slovenski vojski (1996: str. 15-18). Naštela bom le nekaj pravil, za katere mislim, da te vrednote najboljše ponazarjajo: (1) Vojaške osebe ravnajo in se obnašajo po splošnih moralnih načelih in načelih, ki izhajajo iz značilnosti vojaške službe ter vojaške etike. (2) Vojaške osebe negujejo tovarištvo v enoti in moštvu. Vojaške osebe vedno upoštevajo in spoštujejo pravice ter dolžnosti drugih vojaških oseb. (3) Vojaške osebe dosledno spoštujejo vojaško disciplino. (4) Nadrejeni in podrejeni si medsebojno izražajo spoštovanje in medsebojno zaupanje. Občutek tovarištva in povezanosti krepi samozavest posameznika in enote.

5.3 VREDNOTNI STEREOTIPI O VOJSKI PO JAVNOMNENJSKIH RAZISKAVAH

5.3.1 SLOVENSKO JAVNO MNENJE 1990/3 - RAZISKAVA STALIŠČ O NACIONALNI VARNOSTI I. TER O VPRAŠANJIH ENERGETIKE IN EKOLOGIJE (Podatki so pridobljeni iz Toš, 1999: 33-43)

5.3.1.1. Vojaška tradicija

Anketiranim je bilo zastavljeno vprašanje, kam bi uvrstili Slovence po vojaški tradiciji (v okviru jugoslovanskih narodov). Večina vprašanih se je uvrstila med narode z manj vojaških tradicij (45 %), 20 % vprašanih je odgovorilo, da imajo vsi narodi približno enako vojaških tradicij, med narode brez vojaških tradicij pa se je uvrstilo 9,2 % vprašanih. Da smo Slovenci

narod z več vojaškimi tradicijami kot ostali se je odločilo le 7,7 % vprašanih. Ta odgovor kaže, da je bila takrat (konec 1990, začetek 1991) varnostna kultura v Sloveniji zelo nizka.

5.3.2 SLOVENSKO JAVNO MNENJE 1994/5 - NACIONALNA VARNOST IN MEDNARODNI ODNOSI

(Podatki so pridobljeni iz Toš, 1999: 454-464)

5.3.2.1 Vojaška tradicija

Nekateri narodi imajo več, drugi pa manj vojaških tradicij. Anketirancem je bilo zastavljeno vprašanje, kam bi uvrstili Slovence. Največ, 45 %, jih je odgovorilo, da spadamo med narode z manj vojaškimi tradicijami. 15,4 % vprašanih je menilo, da smo narod z več vojaškimi tradicijami, 14,6 % jih je menilo, da imajo vsi narodi približno enako vojaških tradicij, 6,7 % pa nas je uvrstilo med narode brez vojaških tradicij. Ostali ne vedo, ali pa ne morejo oceniti. Javnost je leta 1994 torej menila, da imamo Slovenci manj vojaških tradicij kot ostali narodi.

5.3.2.2 Vrednote vojaške organizacije

Kot zelo pomembna vojaška vrednota se je pokazala discipliniranost. S trditvijo, da brez dosledne discipline oborožene sile ne bi delovale, se je strinjalo kar 85,1 % vprašanih, ni se jih strinjalo 7,7 %, ostali niso vedeli. Da vojaška služba zahteva popolno ubogljivost, je menilo 71,9 % vprašanih, 19,4 % se jih s tem ni strinjalo, ostali niso vedeli.

V naslednjem vprašanju so bile anketirancem navedene določene značilnosti, ki bi jih lahko pripisali dobremu častniku. Izbrati so jih morali pet. Po seštevku teh petih navedb so bile kot najbolj pomembne največkrat izbrane discipliniranost, strokovnost, odločnost, sposobnost vodenja, psihična stabilnost, fizična vzdržljivost, odgovornost in pripravljenost na akcijo.

Kot najbolj pomembno vojaško vrednoto so torej anketiranci izbrali discipliniranost.

5.3.3 SLOVENSKA MLADINA IN VOJAŠKI POKLIC 1997

(Podatki so pridobljeni iz Arhiva družboslovnih podatkov na Fakulteti za družbene vede)

5.3.3.1 Vojaške vrednote

Najbolj razširjena, pravzaprav tradicionalna vrednota vojakov, je discipliniranost. S tem se v veliki meri strinjajo tudi sodelujoči v tej raziskavi. Kar 88,5 % vprašanih je namreč mnenja,

da je disciplina za vojaka zelo pomembna, da je srednje in malo pomembna pa meni 11 % vprašanih.

Druga zelo pomembna lastnost, ki jo mora imeti vojak, je poslušnost. S tem se strinja 69,4 % vprašanih, 25,6 % jih meni, da je poslušnost srednje pomembna, da je malo ali nepomembna pa jih meni le 5 %. Discipliniranost in poslušnost sta vrednoti, s katerima ljudje vojaka najprej povežejo oziroma ga označijo. Nekdo, ki ni discipliniran in ni poslušen, torej ne more biti vojak. Tudi sama sem že bila deležna zelo burnih reakcij ljudi, ki so slišali za kakšen primer iz naših ali tujih vojaških vrst, v katerem se vojaki niso vedli poslušno in disciplinirano. Takšno vedenje je za večino ljudi neprimerno in nesprejemljivo. Veliko ljudi meni, da se vojak v nobenem primeru ne sme vesti nedisciplinirano ali neposlušno, to velja tako v vojni kot v miru, in odstopanja od tega so zelo majhna. Takšno mišljenje pa je zelo stereotipno obarvano.

Za stereotipno sodbo štejem tudi trditev, da mora biti vojak fizično zelo vzdržljiv, s čimer se strinja kar 83,4 % anketiranih. To je tradicionalna vrednota, ki pa se v veliko meri ohranja tudi danes. Če se ozremo malo v zgodovino, lahko vidimo, da je bila fizična vzdržljivost za vojaka včasih res zelo pomembna, v določenem obdobju tudi najpomembnejša. Z razvojem tehnike se spreminjajo oblike in načini bojevanja in hkrati s tem se pomen fizične vzdržljivosti zmanjšuje. S tem nočem reči, da fizična pripravljenost ni več pomembna, kajti še kako je pomembna in bo taka ostala tudi v prihodnje, dejstvo pa je, da se njen pomen zmanjšuje, sodbe ljudi pa ostajajo enake.

Veliko anketiranih meni, da je za vojaško službo zelo pomembna ubogljivost. Da vojaška služba zahteva popolno ubogljivost, meni namreč 68,6 % vprašanih, 18,8 % se ni opredelilo, ostali pa se s trditvijo ne strinjajo. Strinjam se, da je ubogljivost pri opravljanju vojaške službe pomembna, vendar je pomembna tudi v ostalih organizacijah, kjer vlada določena hierarhična struktura. Razlog za to visoko povezanost med ubogljivostjo in vojaško službo je verjetno v tem, da ljudje najprej pomislijo na posledice, ki bi nastale v primeru vojaške neubogljivosti, sploh v primeru vojne. Neubogljivost v kakšni drugi organizaciji, ki je tudi strogo hierarhično organizirana, ponavadi nima takšnih direktnih posledic na blagostanje ljudi, kot pa jih ima v vojaški organizaciji.

Pričakovala bi, da bodo anketiranci kot pomembno vojaško vrednoto označili tudi patriotizem. Vendar tako meni le 19,5 % anketiranih. Da je patriotizem za vojaka srednje pomemben, jih meni največ, 42,8 %, kar 37,8 % vprašanih pa meni, da je malo ali pa sploh nepomemben. Tudi patriotizem je tradicionalna vojaška vrednota, ki je povezana z opravljanjem tradicionalne vojaške naloge, z obrambo domovine namreč. Nekdo, ki meni, da je obramba države pred zunanjim napadalcem najpomembnejša naloga vojske, bi po mojih pričakovanjih moral tudi domnevati, da je ljubezen do domovine za vojaka zelo pomembna vrednota. Vendar rezultati raziskave kažejo drugače. Mišljenje, da je vojak patriot, je torej že izgubilo na veljavi. To pa je verjetno povezano s spreminjanjem vloge vojske v družbi in kaže tudi na to, da so mladi leta 1997, ko je bila raziskava opravljena, že gledali na opravljanje vojaške službe kot poklic.

5.3.3.2 Kako mladi gledajo na vojaški poklic

S trditvijo, da službovanje v vojski pomeni posebno čast, se strinja le 39,6 % anketiranih, kar 60,4 % pa jih je neopredeljenih ali pa se s tem ne strinjajo. Z naslednjo trditvijo, da ima vojaški poklic velik ugled v družbi, je zelo podobno. S tem se strinja 36,9 % vprašanih, 27,6 se s trditvijo ne strinja, kar 35,5 % vprašanih pa je neopredeljenih. Kljub temu, da se s trditvama strinja skoraj 40 % vprašanih, menim, da je to zelo malo. Pomeni namreč to, da vojaški poklic v družbi nima velikega ugleda, kar posledično pomeni tudi, da ljudje v vojsko nimajo velikega zaupanja. To pa je za institucijo, ki je skozi zgodovino uživala kar veliko mero ugleda, ki je bila večkrat spoštovana kot ne, zelo negativen podatek. Mogoče je razlog tudi v tem, da vojaške organizacije v zadnjih petnajstih letih bolj kot kdajkoli prej doživljajo velike organizacijske in ideološke spremembe, ki pa jim ljudje enostavno ne morejo ali pa nočejo slediti.

5.3.4 SLOVENSKA MLADINA IN VOJAŠKI POKLIC 2000

(Podatki so pridobljeni iz Arhiva družboslovnih podatkov na Fakulteti za družbene vede)

5.3.4.1 Vojaške vrednote

Glede vprašanj, ki se nanašajo na vojaške vrednote, so rezultati zelo podobni tistim iz leta 1997. Da je discipliniranost zelo pomembna lastnost vojaka, meni velika večina vprašanih, kar 90,3 %. Ta odstotek se je v primerjavi s tistim iz leta 1997 še povečal. Zelo pomembna

vrednota, ki mora odlikovati vojaka, je tudi poslušnost; tako namreč meni 77,3 % vprašanih, da je to srednje pomembno, pa 19,6 %.

Večina vprašanih, tako kot v raziskavi leta 1997, tudi meni, da mora biti vojak zelo fizično vzdržljiv (85,5 %). Rezultati so si torej zelo podobni. To velja tudi za vprašanje, kako pomembna vrednota je za vojake patriotizem. Da je zelo pomemben, meni le 22,2 % vprašanih, da je srednje pomemben, meni največ, 57,4 %, da pa je patriotizem za vojaka malo pomemben, pa meni 20,3 % vprašanih.

5.3.4.2 Kako mladi gledajo na vojaški poklic

Službovanje v vojski pomeni posebno čast. S to trditvijo se strinja še manj vprašanih kot leta 1997, in sicer le 31,4 %. 36,1 % vprašanih je neopredeljenih, ostali pa se s trditvijo ne strinjajo. Da pa je vojaški poklic za družbo pomemben in koristen, pa meni več kot polovica vprašanih, 57,7 %. S trditvijo se ne strinja 15,9 % anketiranih, ostali pa so neopredeljeni. Glede ugleda, ki ga ima vojska v očeh mladih, je situacija spet podobna kot v predhodni raziskavi. Da ima vojaška organizacija velik ugled v družbi, meni le 31,4 % vprašanih, 42,3 % je neopredeljenih, ostali pa se strditvijo ne strinjajo. Pri teh odgovorih je zelo zanimiv velik odstotek neopredeljenih. To pomeni, da skoraj polovica anketiranih še nima jasno izoblikovanega mnenja o vojaški organizaciji.

5.4 ANKETA »STEREOTIPI O VOJAŠKI ORGANIZACIJI«

V anketnem vprašalniku sem anketirance spraševala, kakšne lastnosti oziroma vrednote morajo zaznamovati vojaka in koliko so pri opravljanju vojaškega poklica pomembne. Pri vsaki so se morali odločiti, ali je pomembna zelo, srednje ali malo (podatki so predstavljeni v tabeli 5.2).

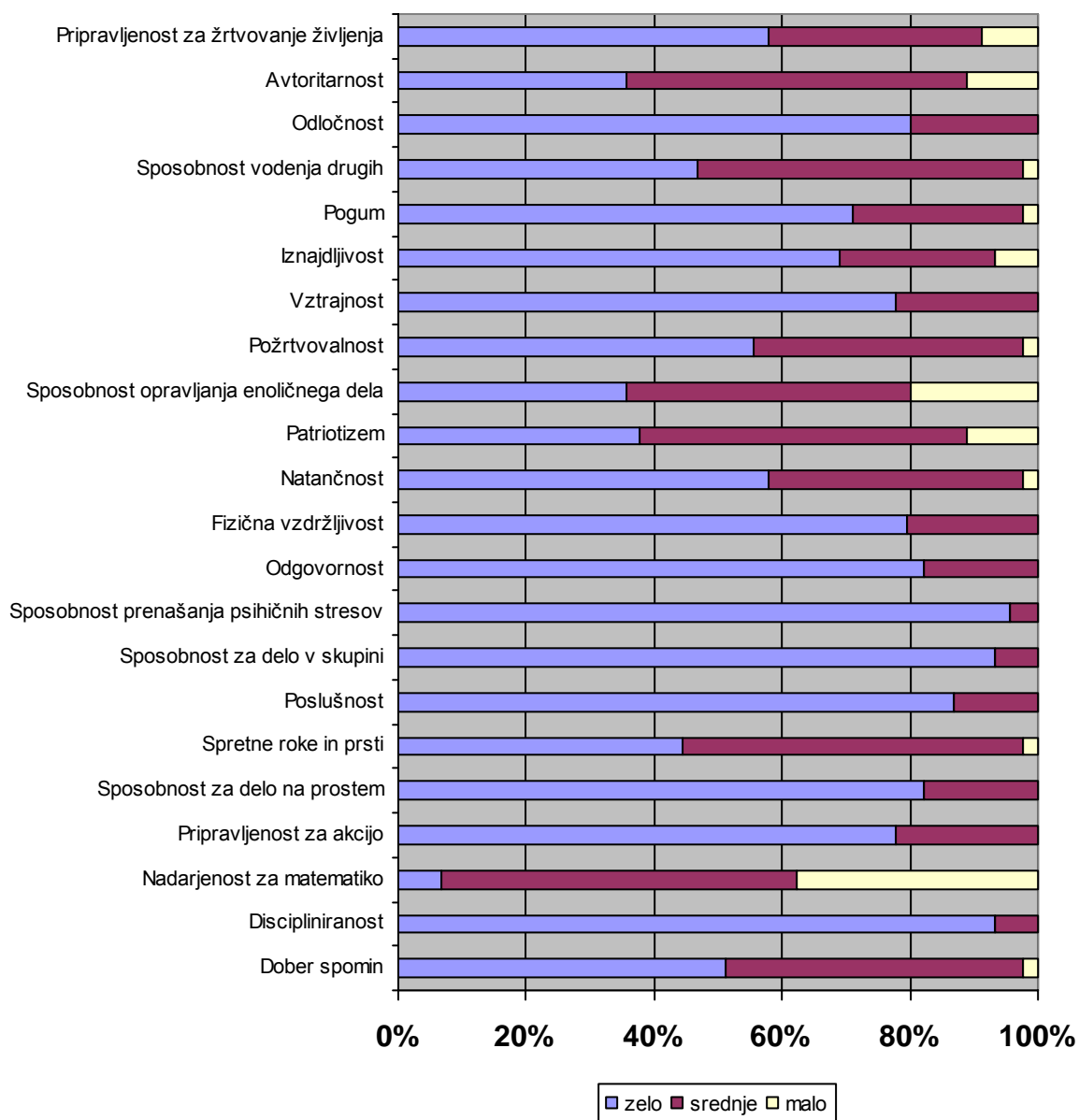
Tabela 5.2

LASTNOST	Zelo pomembno (%)	Srednje pomembno (%)	Malo pomembno (%)
Dober spomin	50,5	44,6	0
Discipliniranost	97,1	2,9	0
Nadarjenost za matematiko	6,9	49,5	43,6
Pripravljenost za akcijo	87,3	12,3	0,5
Sposobnost za delo na prostem	86,8	12,3	1
Spretno roke in prsti	70,1	28,4	1
Poslušnost	89,2	10,8	0
Sposobnost za delo v skupini	81,9	17,6	0,5
Sposobnost prenašanja psihičnih stresov	84,3	14,7	1
Odgovornost	86,3	13,7	0
Fizična vzdržljivost	89,2	9,8	0
Natančnost	66,3	32,4	1,5
Patriotizem	46,1	44,6	9,3
Sposobnost opravljanja enoličnega dela	27,5	53,9	18,6
Požrtvovalnost	58,3	39,2	2,5
Vztrajnost	83,8	15,7	0,5
Iznajdljivost	76	20,6	3,4
Pogum	82,8	16,2	1
Sposobnost vodenja drugih	57,8	38,7	2,5
Odločnost	76	22,5	1
Avtoritarnost	39,2	55,4	5,4
Pripravljenost za žrtvovanje življenja	57,4	35,3	7,4

Rezultati mojega anketnega vprašalnika pravijo, da mora biti dober vojak odločen, pogumen, iznajdljiv, vztrajen, fizično vzdržljiv, odgovoren, sposoben prenašati psihične strese, sposoben delati v skupini, spreten, sposoben za delo na prostem, pripravljen za akcijo. Med najbolj

pomembnimi vrednotami pa so anketiranci označili poslušnost in discipliniranost. Malo manj pomemben je dober spomin, natančnost, patriotizem, sposobnost opravljanja enoličnega dela, požrtvovalnost, sposobnost vodenja drugih in pripravljenost žrtvovanja življenja. Kot nepomembno pa so anketiranci označili nadarjenost za matematiko.

Graf 5.4.1: ODGOVORI OBRAMBOSLOVCEV

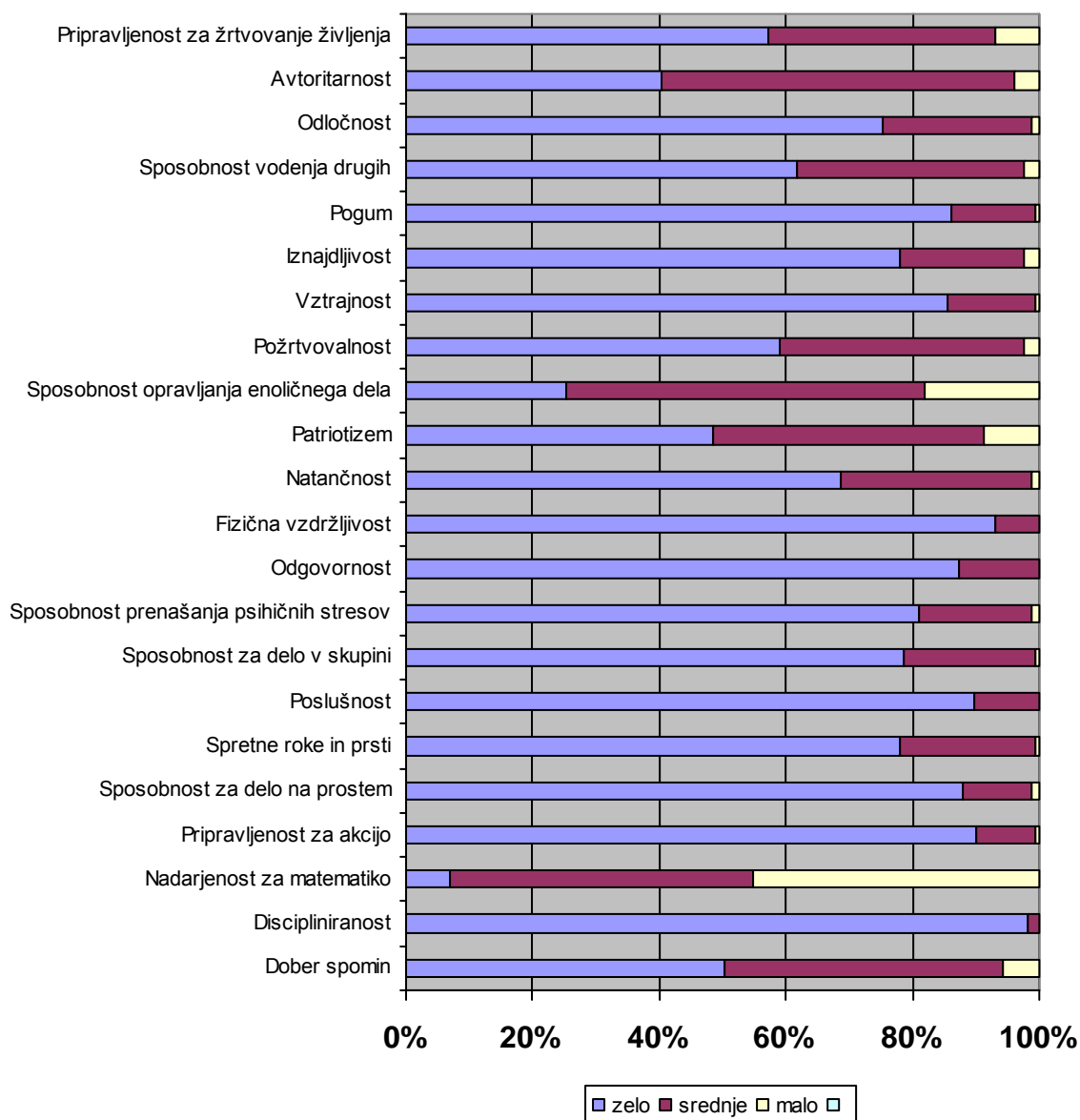

Odgovori obramboslovcev

Odgovori obramboslovcev so v večini primerov zelo podobi ostalim odgovorom. Malo manj pomembnosti obramboslovci pripisujejo spretnim rokam in prstom, fizični vzdržljivosti,

pogumu in iznajdljivosti, bolj pomembno kot ostalim pa se jim zdi, da mora biti vojak sposoben prenašati psihične strese.

Graf 5.4.2: ODGOVORI OSTALE POPULACIJE

Če sklenem poglavje o vrednotnih stereotipih, lahko ugotovim, da so si rezultati zgoraj predstavljenih raziskav zelo podobni, ni kakšnih večjih odstopanj. Anketiranci so kot najbolj pomembne vojaške vrednote izpostavili discipliniranost, poslušnost, fizično vzdržljivost in

ubogljivost. To so torej lastnosti dobrega vojaka. Sicer pa so anketiranci ugotovili, da službovanje v vojski ne pomeni kakšne posebne časti.

6. STEREOTIP O STRUKTURI OBOROŽENIH SIL

Kar se tiče strukture oboroženih sil, najbolj izstopa stereotip o neprimernosti žensk za delo v oboroženih silah. Zaradi tega bom v tem poglavju obravnavala le ta stereotip.

6.1 ZGODOVINSKI VIDIK VLOGE ŽENSK V OBOROŽENEM BOJU

Zgodovinsko gledano, so bile oborožene sile vedno skoraj izključno moška institucija, vendar so se ženske, vsaj posredno in spontano, skozi celotno človeško zgodovino vključevale v vojske in vojskovanje (Kotnik, 1995: 68).

Ženske so bile v velikem številu prvič vključene v vojaške enote v 19. stoletju, in sicer med špansko vojno proti Napoleonu. Kasneje se je njihovo udejstvovanje nadaljevalo v pariški komuni pri obrambi Pariza. Ampak vendarle je bilo množično vključevanje žensk v oborožene sile vse do konca 19. stoletja praktično onemogočeno. Temu so botrovale številne okoliščine, med katerimi so najbolj pomembne naslednje: (1) organizacija in tehnizacija vojne še ni dosegla stopnje, ko bi bile zahteve po vojakih prevelike, da bi jih države lahko pokrile samo z moškim prebivalstvom, (2) ženske so bile usposobljene za opravljanje majhnega števila dejavnosti, ki bi bile uporabne za oborožene sile, (3) majhnemu številu žensk se je zunaj njihovih domov zdelo primerno opravljati kakršnakoli opravila, še tako tradicionalna, kot sta kuhanje in zdravniška nega, (4) splošna spolna neenakopravnost, ki je bila utemeljena na tradicionalističnem pojmovanju vloge žensk v družbi, in (5) sorazmerno velika fizična zahtevnost vojskovanja (Kotnik – Dvojmoč, 2002: 298).

V času 1. svetovne vojne pa je zaradi vse večjih človeških izgub na bojišču postajala potreba po vojakih vse večja in zaradi tega so ponovno začeli vključevati ženske. Ob koncu 1. svetovne vojne, sploh pa v obdobju med vojnama, so se ženske začele emancipirati na vseh področjih družbenega življenja, kar se je kasneje odražalo v njihovem sodelovanju v 2. svetovni vojni. Vstop žensk v slovensko partizansko vojsko in njihova vloga v boju sta tesno povezana s tem, kako si je Komunistična partija razlagala žensko vprašanje. Njen glavni cilj

je bil izkoristiti vse razpoložljive možnosti za doseg cilja, pri tem pa je izkoriščanje ženskih množic igralo veliko vlogo. Odločitev žensk za vstop v partizansko vojsko je v veliki meri povezana s samim razvojem ženskega delavskega gibanja, s katerim se je začela splošna emancipacija žensk na vseh področjih družbe. V vojsko so vstopale predvsem mlajše ženske, ki še niso imele otrok, da bi skrbele zanje, in pa tudi ženske, ki so branile svoje otroke ali starše. Velik motiv za vstop žensk v vojsko pa je predstavljal tudi odnos okupatorjev do ženskega dela prebivalstva. Ženske so namreč obravnavali enako kot moške, to pa je od njih zahtevalo enako mero moči in odpora, kot so jo imeli moški. Velik del žensk pa se je za bojevanje odločil tudi zato, ker so v boju izgubile družine in domove in ker je bilo življenje v partizanih velikokrat varneje kot pa v okupiranih območjih. V vseh primerih pa so se ženske udeleževale oboroženega boja izključno na lastno željo. Delež žensk v partizanskih enotah je bil vseskozi nekje okoli 4 % (Bernik, 2002: 106-110).

6.2 POLOŽAJ ŽENSK V VOJAŠKI ORGANIZACIJI

V vsaki skupnosti morajo posamezniki sprejeti vedenja, stališča in interese, ki jih skupnost predvideva za določen položaj in značilnosti posameznikov. Splete različnih vedenj, stališč in interesov, ki ustrezajo določenemu družbenemu položaju, so socialni psihologi imenovali družbene vloge. Te so zelo različne, izoblikovane npr. glede na spol, starost, družinski položaj, poklic, družbeno in politično funkcijo itn. V družbi se torej pričakuje, da se bodo ženske vedle drugače od moških (Musek, 1995: 34). Spolne vloge, iz katerih izhajajo večina stereotipov o ženskah vojakinjah, so zelo globoko zasidrane v kulturni skupnosti, vendar niso nespremenljive. V sedanjem času se, vendar zelo počasi, spreminjajo tudi najbolj tradicionalne vloge žensk, ki so veljale generacije, tudi stoletja.

Ženske, ki želijo postati vojakinje, se ponavadi srečajo z določeno kolektivno predstavo v svojem civilnem okolju o tem, kaj je žensko. Zelo razširjen stereotip, ki velja ne glede na stopnjo razvoja demokratičnosti posamezne družbe, vidi ženske kot vir razumevanja in dialoga, kot poroke domačnosti in umirjenosti, kot nosilke življenja, kot skrbnice otrok, skratka kot nekakšno zakladnico in varuhinje pozitivnih vrednot o miru in dobroti v družbi. Ta stereotip implicira tradicionalno podrejenost žensk moškim, ki morajo zaščititi ženske pred tujci, napadalci. Žensk zato ni treba usposabljanje za bojevanje v oboroženih spopadih ali v vojnah, ker kot nosilke življenja torej ne morejo jemati življenja drugim. Ženske vojakinje seveda zanikajo omenjeni stereotip, toda njihovo ravnanje je v družbah pogosto razumljeno

med drugim tudi kot zanikanje ženstvenosti in podrejanje potrebam moške vojaške organizacije. To slednje je seveda res in ženske so za moške – vojake ponavadi sprejemljive samo, dokler vzdržujejo moški red in zakonitost. Ko presežejo moške predstave o tem, koliko je ženskam lahko dovoljeno v vojski, morajo računati, da moški z njimi ne bodo več ravnali zaščitniško, ampak bodo tekmovalni, pogosto tudi nasilniški. Omenjeni stereotip povzroča notranja trenja v vojskah, ki so se odprle za ženske, posebej ko gre za poveljniške položaje. Če se na položaju, povezanem z avtoriteto in s hierarhično nadrejenostjo, pojavi nekdo, ki je tradicionalno v družbi in družini v podrejenem položaju, potem se lahko pojavi dvom o avtoritarnosti tega položaja (Jelušič, 1995: 9).

Ženske se torej poleg problemov, ki spremljajo njihov odhod v vojaško organizacijo iz okolja, s strani civilne družbe, srečujejo s podobnimi problemi tudi v sami vojaški organizaciji. V sodobnosti, ko naj ne bi bilo več vprašanja, ali naj ženske vstopajo v oborožene sile ali v neposredne boje, seksistična praksa torej še vedno ni odpravljena. Tako se diskriminacija žensk v oboroženih silah kaže med drugim tudi v izključenosti žensk iz mnogih relevantnih položajev in dejavnosti, v ostajanju žensk na nižjih stopnjah hierarhične lestvice in podobno (Jogan, 1995: 25).

6.2.3 Položaj žensk v Slovenski vojski

Vstop žensk v Slovensko vojsko ima zakonsko podlago v Zakonu o obrambi in v Zakonu o vojaški dolžnosti.

Skozi zgodovinski pregled vstopanja žensk v vojsko smo lahko ugotovili, da so ženske vedno imele pomembno obrambno nalogo, vendar jim opravljanje te naloge v preteklosti ni predstavljalo poklica. V preteklosti je namreč obstajala in marsikje še obstaja stroga delitev dela med spoloma. Ta delitev izhaja iz osebnostnih, bioloških razlik med spoloma, in pa iz sociokulturnih prepričanj, ki žensko vidijo le v vlogi matere. Oba pogleda sta zelo tradicionalno usmerjena in zato tudi verjetno tako težko spremenljiva. Res je, da se je položaj žensk glede sodelovanja v oboroženih silah bistveno spremenil in se še spreminja na bolje, ženski položaj se namreč vedno bolj približuje položaju moških, ne samo na papirju, ampak tudi v praksi. Kljub temu pa menim, da je tradicionalna miselnost o ženskah, ki opravljajo samo vlogo matere, so čustveno nestabilne, neagresivne in podobno, še vedno prevečkrat prisotna.

Po podatkih, zbranih leta 2000, je v Slovenski vojski poklicnih podčastnic in častnic 4,7 odstotkov. Med vsemi zaposlenimi na podčastniških mestih je 11 odstotkov žensk. Ženske so postavljene predvsem na nižje podčastniške dolžnosti, največ jih je na mestu vodnic in višjih vodnic. To najbolj potrjuje razmerje med moškimi in ženskami na ravni častniških dolžnosti, kjer je častnic le 2,5 odstotkov. Med vsemi zaposlenimi pa jih je na častniških dolžnostih slabih 9 odstotkov. Najvišja dolžnost, ki jo zaseda ženska v Slovenski vojski, je brigadir, najvišji osebni čin ženske v SV pa je major. Dolžnosti, ki jih opravljajo ženske v enotah SV, so predvsem razna pomožna dela v kuhinji in razne administrativne dolžnosti. V poveljstvih enot sicer imamo nekaj častnic, vendar le na področju kadrovanja, mobilizacije in logistike, financ in usposabljanja (Pešec, 2002: 139).

Slovenska vojska se v marsičem razlikuje od vojsk drugih evropskih držav, saj nima takšne vojaške tradicije - je zelo mlada vojska. To bi lahko po eni strani pomenilo, da bodo imele ženske v takšni vojski bolj ugoden položaj, kajti pričakovali bi, da je takšna vojska manj tradicionalno moško usmerjena. Vendar pa stereotipi o ženskah v vojaški organizaciji ponavadi ne nastajajo za zidovi vojaške organizacije, ampak okoli njega. Ta stališča o ženskah vojakinjah izvirajo iz najrazličnejših pogledov, od tega, da sodi ženska v kuhinjo (tradicionalistično usmerjeno stališče), da fizično preveč zaostaja za moškim, mora skrbeti za družino in podobno. Velikokrat pa je za takšna stališča krivo tudi pomanjkanje informacij o sami vojaški organizaciji in o konkretnem delu in vlogi žensk v njej.

6.2.4 Dejavniki, ki omejujejo vstop žensk v vojaško organizacijo

Zelo diskriminatorni do enakopravnosti žensk pri opravljanju vojaške službe so naslednji tradicionalistični argumenti (Beck, 1980: 30; Binkin, 1993: 15; DEOMI, 1991: 21; Harries-Jenkins, 1990: 11-12; Maginnis, 1992: 22-24; Segal, 1989: 113; Smith, 1995: 536; Trubswasser, 1996: 11, povzeto po Kotnik-Dvojmoč, 2002: 315):

1. vključevanje žensk v doslej izključno moško okolje ogroža moško nedotakljivost v vojski in je v nasprotju z dolgoletno tradicijo;
2. ženske niso bile socializirane za izvajanje nasilja;
3. njihove čustvene značilnosti jim ne omogočajo prenašati stresnih situacij na bojišču;
4. boj za mir, dom in družino je izključno moška vloga;
5. naloga moškega je, da ženske zaščiti, ne pa, da tekmuje z njimi;

6. moški instinkt za varovanje žensk bi lahko motil in bistveno zmanjšal operativno sposobnost posameznika in enote kot celote;
7. prisotnost žensk in heteroseksualnih odnosov bo zmanjšala moško tovarištvo, ki je odločilnega pomena v vojskovanju, kar bo privedlo do zmanjšanja kohezivnosti oziroma povečanja dezintegrativnih silnic v vojaških enotah in škodljivo vplivalo na njihovo moralo;
8. operativna sposobnost enot bo dodatno zmanjšana zaradi težav pri poveljevanju in grožnje obstoječim standardom urjenja in usposabljanja;
9. ženske so zaradi fizične šibkosti in zdravstvene občutljivosti zdravstveno neprimerne za pehotne, oklepne in druge, fizično posebej zahtevne enote;
10. ženske so bolj ranljive in pogosteje zapuščajo vojsko kot moški;
11. zaradi njihove materinske funkcije so začasno povsem neuporabne za svoje enote, kasneje pa je zaradi materinstva njihovo delo v enoti znatno moteno;
12. težko je predstavljivo, da bi ženske postale vojne ujetnice, da bi lahko bile v ujetništvu zlorabljene, ali da bi bile v boju ubite;
13. odprtje oboroženih sil za ženske bi lahko pripeljalo do večje militarizacije družbe;
14. ekonomski stroški pri prilagajanju opreme in oborožitve ter namestitvenih zmogljivosti bi bili v primerjavi s koristmi vključevanja žensk previsoki;
15. vojska z velikim deležem vojakinj, ki opravljajo vse več tradicionalno moških nalog, se lahko zdi drugim državam, tako možnim nasprotnicam kot zaveznicam, šibka in neučinkovita.

Zgoraj naštetih trditve so v veliki meri vzrok, zakaj je še danes marsikje težavno vstopanje žensk v vojaško organizacijo, predvsem pa njihovo delo v njej. Moški, ki so živeli v okolju, prežetem s podobnimi trditvami, se jih v kasnejšem življenju zelo težko otresejo. Mogoče se jih lažje znebijo tisti moški, ki kasneje v življenju delajo v vojaški organizaciji in поблиže spoznavajo delo žensk v njej. Širjenje takšnih stereotipnih stališč znotraj vojaške organizacije predstavlja za ženske pripadnice velike probleme. Pomeni namreč večno dokazovanje sposobnosti in enakopravnosti moškemu delu vojske. Ženske pa se vojaški organizaciji ponavadi ne pridružijo z namenom dokazovanja svoje enakopravnosti moškemu, ampak predvsem z namenom služiti domovini in dobro opravljati izbrani poklic. Takšni stereotipi lahko znotraj organizacije ustvarijo zelo neprimerno delovno klimo, ki ne more prinesiti ničesar pozitivnega, ravno nasprotno.

Poleg tradicionalnih argumentov proti vstopu žensk v vojaško organizacijo pa so tu še argumenti, ki izhajajo iz fizičnih in psihičnih značilnosti žensk, so biološkega izvora. Zanimivo je, da se kljub zmanjšanemu pomenu fizične moči na bojišču zaradi vedno večjega razvoja vojaške tehnike in tehnologije, fizična manjvrednost žensk še vedno tako zelo poudarja. Strinjam se, da je fizična sila še vedno zelo pomemben dejavnik na bojišču, da žensk ne odlikujejo takšne fizične značilnosti kot moških in da zaradi tega ženske res niso primerne za izpolnjevanje vseh bojnih nalog (na primer pehota, oklepne enote). Velikokrat pa se ta fizična neprimernost žensk posplošuje na vse bojne naloge.

Še bolj stereotipno obarvane pa so ponavadi psihične značilnosti žensk, zaradi katerih se še bolj razlikujejo od moških, in so zato seveda še manj sprejemljive v vojaški organizaciji. To so značilnosti kot zaupljivost, prijaznost, neagresivno obnašanje, milost, toplina, plahost, prevelika čustvenost, odvisnost in podobno (Kotnik-Dvojmoč, 2002: 324).

Vojaška organizacija v Sloveniji je glede na spolno strukturo zelo (ne)reprezentativna. To velja sicer tudi za večino evropskih oboroženih sil. Čeprav se stanje žensk v vojski spreminja na bolje in se njihova številčna zastopanost povečuje in se bo verjetno še povečevala, je do spolne reprezentativnosti oboroženih sil še zelo dolga pot. Ta pot pa je odvisna tudi od tega, kako hitro, če se sploh bodo, se bodo rušili oziroma spreminjali stereotipi o vojaški organizaciji. V veliki meri pa bo to odvisno od splošnega položaja žensk v družbi.

6.3 STEREOTIPI O SPOLNI STRUKTURI OBOROŽENIH SIL PO JAVNOMNENJSKIH RAZISKAVAH

6.3.1 SLOVENSKO JAVNO MNENJE 1990/3 - RAZISKAVA STALIŠČ O NACIONALNI VARNOSTI I. TER O VPRAŠANJIH ENERGETIKE IN EKOLOGIJE (Podatki so pridobljeni iz Toš, 1999: 33-43)

6.3.1.1 Ženske v vojski

Za obrambno-zaščitni sistem, veljaven v času izvedbe raziskave SJM 1990/3, je veljalo, da ženske vanj niso vključene v zadostni meri. Anketirancem je bilo zastavljeno vprašanje, kaj ženske pri tem najbolj ovira. Večina, 46,9 %, je odgovorilo, da so ženske preveč obremenjene v službi in doma in se zaradi tega ne vključujejo v obrambo države. Sledita odgovora, da so

obrambne in samozaščitne aktivnosti manj primerne za ženske (11,8 %) in da obrambne in samozaščitne aktivnosti potekajo tako, da se ženske vanje težje vključujejo (10,9 %). Da so ženske dovolj in ustrezno vključene v obrambni sistem, je menilo le 6,1 % vprašanih. Anketiranci se torej v veliki večini strinjajo, da ženske niso dovolj in ustrezno vključene v obrambno-zaščitni sistem, pri čemer med razlogi, zakaj je temu tako, spet prevladuje tradicionalna slika ženske kot matere in gospodinje. To sodbo oziroma stereotip o ženski lahko najdemo skozi celotno zgodovino in prav zaradi te globoke zakoreninjenosti v naše zavesti ga je tako težko izkoreniniti. Podobne ugotovitve kažejo tudi naslednji odgovori.

V načrtih slovenske obrambne politike je bilo tudi vključevanje žensk v vojsko. Anketirancem je bilo zastavljeno vprašanje, če menijo, da se bo to res zgodilo. Večina, kar 40,7 % jih je menila, da je to malo verjetno, in 26,3 %, da to sploh ni verjetno. Da je vključevanje žensk v vojsko v prihodnosti verjetno, je menilo le 23,5 % vprašanih.

Na vprašanje, ali podpirate vključitev žensk v Slovensko vojsko, je večina (34,5 %) odgovorila, da to podpira, vendar pod pogojem, da je vključevanje prostovoljno. Le v primeru vojne pa to možnost podpira 10,1 % vprašanih. Zelo velik pa je še vedno odstotek tistih, ki ne podpirajo vključitev žensk v vojsko. 21,8 % jih tega ne podpira in meni, da naj se ženske v vojni in miru angažirajo samo izven vojske, 22,2 % pa jih nasploh zavrača vključevanje žensk v vojsko.

6.3.2 SLOVENSKO JAVNO MNENJE 1994/5 - NACIONALNA VARNOST IN MEDNARODNI ODNOSI

(Podatki so pridobljeni iz Toš, 1999: 454-464)

6.3.2.1 Ženske v vojski

Anketiranim je bilo zastavljeno vprašanje, ali podpirajo vključevanje žensk v Slovensko vojsko ali temu nasprotujejo. Da naj bo vključevanje žensk v vojsko obvezno, meni le 2,5 % vprašanih, največ, 36 % pa to podpira samo pod pogojem, da je prostovoljno. 2,4 % jih to podpira v primeru, da nimajo opravka z orožjem, 9,8 % pa jih podpira le v primeru vojne. 22,4 % anketirancev je menilo, naj se ženske v vojni in miru angažirajo samo izven vojske, 23,4 % pa je nasploh nasprotovalo vključevanju žensk v obrambne aktivnosti (ostali so bili neodločeni). Rezultati kažejo, da skoraj polovica vprašanih nasprotuje vključevanju žensk v vojsko, tudi če bi bilo to prostovoljno. To pomeni, da je bilo leta 1994 javno mnenje še vedno

nastrojeno proti ženskam oziroma njihovem vključevanju v vojaške sile in da je še vedno prevladovalo tradicionalno mnenje, da ženske ne sodijo v vojsko.

6.3.3 SLOVENSKA MLADINA IN VOJAŠKI POKLIC 2000

(Podatki so pridobljeni iz Arhiva družboslovnih podatkov na Fakulteti za družbene vede)

6.3.3.1 Odnos do žensk v vojski

Na vprašanje, ali bi med služenjem vojaškega roka sodelovali z vojakinjami, podčastnicami in častnicami, je več kot polovica anketiranih odgovorila pritrdilno (66,1%), 19,6 % jih je odgovorilo da bi sodelovali samo, če bi bilo to potrebno, samo 2,1 % pa jih meni, da ženske ne sodijo v vojsko (preostalim je vseeno). Ti rezultati kažejo na to, da je sodelovanje žensk v vojski postalo v očeh mladih nekaj sprejemljivega, normalnega.

Na vprašanje, ali bi imeli pomisleke, če bi jim poveljevala podčastnica ali častnica, je 31,5 % vprašanih odgovorilo pritrdilno, 68,5 % pa pri tem ne bi imelo pomislekov. Ti rezultati so v primerjavi z zgornjimi pričakovani.

Iz teh rezultatov lahko sklepam, da se stereotipi o neprimernosti žensk v sodelovanju v vojaški organizaciji spreminjajo oziroma rušijo.

6.3.4 RAZISKAVA STALIŠČ OBRAMBOSLOVCEV IN OBRAMBOSLOVK

(Podatki so pridobljeni iz Sešel, Marc, Kmetič, 2002: 145-149)

6.3.4.1 Splošni podatki o anketiranih

Na Fakulteti za družbene vede je na vprašanja odgovarjalo 150 obramboslovcev in obramboslovk, od tega 89 moških in 61 žensk, 135 anketiranih (90 %) je bilo rednih študentov, 14 (9,3 %) pa izrednih študentov.

6.3.4.2 Vojska kot moška institucija

66 % vseh anketiranih je menilo, da vojska danes ni več moška institucija. Tako je menilo 63,7 % moških in 68,9 % žensk. Tistih, ki pa menijo, da je vojska še vedno moška institucija, pa je 36,4 % moških in 31,1 % žensk. Kljub večinskemu mnenju, da vojska ni več moška institucija, še vedno prevladuje mnenje, da položaj obeh spolov v oboroženih silah ni enakopraven, tako je namreč menilo 74 % anketiranih, 84,8 % žensk in 63,4 % moških. Delež

žensk, ki menijo, da z moškimi v vojski niso obravnavane enakopravno, je kar za 21,4 % večji od deleža moških, ki se s tem strinjajo. Tu se kaže velika razlika v mnenjih o tem, kaj razumejo za enakopravnost ženske in kaj moški.

Na vprašanje, ali bi bili pripravljeni delati z ženskami v vojski, so bili odgovori med spoloma zelo usklajeni, saj 76,1 % moških in 76,3 % žensk pravi, da bi to počeli z veseljem (skupno 76,2 % anketiranih). Zadržke do dela z ženskami pa ima 23,9 % moških in 23,7 % žensk. Med obramboslovci in obramboslovkami ni nikogar, ki nikakor ne bi hotel sodelovati z ženskami v vojski in tudi ženska povelja bi spoštovalo skupaj 91,1 % anketiranih. Delež tistih, ki pa bi oklevali, pa je pri moških nekoliko večji kot pri ženskah (16,1 % oziroma 1,7 %), kar je razumljivo.

Da ženska kot vojakinja pozitivno vpliva na kohezivnost enote, meni 78 % anketiranih. Moških, ki se s tem ne strinjajo, je 26,7 %, kar je za 9,5 % več od deleža žensk, ki menijo enako. Žensk, ki menijo, da bi s svojo prisotnostjo pomagale h kohezivnosti v enotah, je torej 82,2 %, moških pa 73,3 %.

6.3.4.3 Služenje vojaškega roka za ženske

V anketi so poskušali ugotoviti, ali se anketiranim obramboslovcem in obramboslovkam zdi primerno, da bi ženske služile vojaški rok. Večina anketiranih je mnenja, da bi ženske morale služiti vojaški rok, in sicer na podlagi prostovoljne odločitve (91 % anketiranih). Da bi služenje za ženske moralo biti obvezno, jih meni le 3 %, 6 % pa se jih strinja s trditvijo, da je služenje vojaškega roka za ženske neprimerno. Med deleži po spolu ni večjih razlik, je pa res, da več moških meni, da bi moralo biti nošenje vojaške suknje za ženske obvezno (4,6 % moških in 1,6 % žensk). Nekaj moških anketirancev je tudi mnenja, da vojaško služenje za ženske ni primerno, s čimer pa se ne strinja nobena od anketiranih obramboslovk. Obramboslovk, ki bi si želele služiti vojaški rok, je bilo 66 %, od tega se jih je za to največ odločilo, ker jih zanima delo v vojski (23 %). 7 % bi si jih želelo izkusiti nekaj novega in nekonvencionalnega, 4 % bi se jih za služenje odločilo, ker je to zanje način dokazovanja enakopravnosti z moškimi, in iz drugih razlogov, ki pa jih obramboslovke niso navajale (razen v enem primeru, ko se služenje vojaškega roka obramboslovki zdi dobra izkušnja za kariero).

6.3.4.4 Zaposlitev žensk v vojski

Tako moški kot ženske menijo, da je v Slovensko vojsko vključenih premalo žensk (84 % vprašanih). Nobena obramboslovka ne meni, da je žensk preveč, moških, ki imajo takšno mnenje, pa je 3,8 %. Za 14,4 % pa je, v primerjavi z obramboslovkami, večji delež obramboslovcev, ki menijo, da je število žensk pravšnje.

Vzrok, zakaj je v Slovenski vojski zaposleno tako malo žensk, je večina anketiranih videla v uveljavljenem družbenem mnenju, da vojska ni za ženske (55,1 % moških in 73,3 % žensk). Drugi vzrok je neseznanjenost žensk z možnostjo zaposlitve (83,2 % moških in 41 % žensk). Tretji vzrok je neustreznost dela (31,5 % moških in 29,5 % žensk) in neuskklajenost z delom doma (33,7 % moških in 27,9 % žensk). Manj pomembni so bili za anketirane razlogi, da so ženske premalo fizično močne za opravljanje vojaškega dela, prisposodba moškega področja dela, dvoumna pravila, nezanimanje žensk za vojsko, slabe možnosti za napredovanje, neenakopravnost z moškimi in nesposobnost racionalnega odločanja žensk v kritičnih trenutkih. Možnost spolnega nadlegovanja se zdi moškimi anketirancem zanemarljiva, medtem ko 3,3 % žensk meni, da je to vzrok za nizko stopnjo zaposlenosti žensk v vojski.

Večina anketiranih (60,2 % moških in 82 % žensk) meni, da v Slovenski vojski prevladuje odklonilno mnenje do žensk, zaposlenih v vojski.

66 % vseh anketiranih meni, da so za ženske v vojski enako primerna vsa dela, potrebno pa je poudariti, da je delež žensk v primerjavi z deležem moških, ki so se odločili za ta odgovor, bistveno večji, saj je kar 82,5 % (delež moških pa je 48,5 %). Več kot polovica obramboslovcev je torej mnenja, da vsa dela v vojski niso primerna za ženske. Nobena od žensk pa ne misli, da za ženske ni primernega dela. Obramboslovcem se kot primerno delo za ženske zdita še administracija (24,2 %) in saniteta (19,7 %), manj operativna poveljstva, štabi in enote, 1,5 % pa jih meni, da za ženske v vojski ni primernega dela.

Prihodnost žensk v Slovenski vojski anketirani obramboslovci in obramboslovke vidijo tako: 55,7 % moških in 70 % žensk (skupaj 62,9 % anketiranih) meni, da se bo število vojakinj povečalo. 33 % moških in 26,7 % žensk meni, da se bo na tem področju v prihodnosti zaposlovalo enako število žensk, deleža tistih, ki vidita zmanjševanje ali popolno ukinitvev žensk v vojski, pa sta manjša in sta pod 6 %.

6.3.5 RAZISKAVA STALIŠČ SLUŠATELJEV IZOBRAŽEVALNIH PROGRAMOV NA CENTRU VOJAŠKIH ŠOL

(Podatki so pridobljeni iz Sešel, Marc, Kmetič, 2002: 149-151)

6.3.5.1 Podatki o anketirancih

Od vseh anketiranih na CVŠ (107) je bilo 11 žensk (10,3 %) in 96 moških (89,7 %). Večina je bila nabornikov na služenju vojaškega roka v Šoli za častnike vojnih enot (72 %), nekaj jih je bilo iz redne generacije Šole za častnike (24,3 %) in stažisti Šole za častnike iz šolskega leta 1999/2000 (7,3 %). Od vseh vprašanih jih je bilo 29 % že zaposlenih v vojski, 71 % pa jih še ni bilo zaposlenih ali pa se ne nameravajo zaposliti v vojski.

Velika večina, tako moških kot žensk, se strinja, da če bi ženske služile vojaški rok, bi to morale opravljati prostovoljno in ne obvezno kot moški. Anketirani na CVŠ so drugačnega mnenja kot obramboslovci pri vprašanju, koliko žensk je zaposlenih v Slovenski vojski. Moški, 52,8 %, menijo, da jih je premalo. Zanimivo pa je mnenje žensk na CVŠ, saj te menijo, da jih je ravno prav (54,5 %). To bi lahko pomenilo, da si ženske premalo prizadevajo za njihovo večjo prisotnost v oboroženih silah. Anketirani na CVŠ menijo, da se ženske ne odločajo za vojaški poklic zato, ker jim tako delo ne ustreza, in pa zato, ker v Slovenski vojski še vedno prevladuje mnenje, da ženske niso za v vojsko.

Eno od vprašanj je bilo tudi, katerih del ženske ne morejo opravljati tako dobro kot moški. Navedli so: fizični napor, izvajanje strogih povelj, bojne naloge, opravljanje nalog specialnih sil, stroga disciplina in avtoriteta, racionalno razmišljanje (čustva). Večina anketiranih pa bi kljub temu z veseljem delala z ženskami (69,8 % moških in 80 % žensk).

Med anketiranimi na CVŠ je bilo največ nabornikov, pri ženskah so jih večinoma motili dolgi lasje, ločene spalnice, popoldanski izhodi, poleg tega pa menijo, da so ženske manj fizično obremenjene. Tudi ženske menijo, da se usposabljanje razlikuje glede na spol.

Na vprašanje, ali v Slovenski vojski obstaja odklonilno mnenje do žensk v vojski, tako ženske kot moški menijo, da ne. Več obramboslovcev kot slušateljev CVŠ meni, da odklonilno mnenje do žensk v vojski obstaja.

Vprašani na CVŠ menijo, da v Slovenski vojski obstaja enakopravnost med moškimi in ženskami, bolj se s tem strinjajo moški, manj pa ženske, od teh jih kar polovica meni, da enakopravnosti ni. Obramboslovci obeh spolov so večinoma menili, da enakopravnosti ni. (Jelušič in Pešec, 2002, 142-151)

6.3.6 RAZISKAVA V AMERIŠKI VOJSKI

Sledečo raziskavo je predstavil Vinko Majcen v okviru prispevka Psihološki vidiki vloge žensk v Slovenski vojski v Zborniku študij Ženske in oborožene sile, 1995: 139-141. Namen raziskave je bil ugotoviti, kakšni psihološki in sociološki problemi bi se lahko pojavili, če bi ženskam omogočili usposabljanje in delo v vseh rodovih vojske. Vprašalnik je zajel 48 vojakinj.

Izkazalo se je, da so bile ženske pri opravljanju dolžnosti prav tako uspešne kakor moški tudi v težkih razmerah življenja in dela. Dlje časa, kot so moški preživeli z ženskami, bolj so jih obravnavali kot osebnosti in ne zgolj kot predmet seksualnosti. Ženskam se je zdela najbolj problematična prepoved vključevanj v neposredne bojne naloge, saj imajo zaradi tega male možnosti za napredovanje, kar jih avtomatsko postavlja v podrejen položaj. Spet se je pokazalo tudi prevladujoče mišljenje, da navzočnost žensk na bojišču zmanjšuje povezanost in učinkovitost bojne enote.

Ženske so menile, da sta predvsem dve skupini, ki povzročata seksualne konflikte. Skupini sta starejši člani vojaškega kolektiva, ki ne znajo neobremenjeno komunicirati z ženskami, in mlajši pripadniki vojske, nadutimi osvajalci, ki ne znajo povezati vloge žensk z delovnimi in vojaškimi dolžnostmi ter s profesionalnostjo. Ta ugotovitev med drugim kaže tudi na to, da je pri starejših članih vojaške organizacije bolj trdno zasidrano tradicionalno videnje ženske vloge (Majcen, 1995: 139-141).

6.3.6 POČUTJE ŽENSK V VOJSKI

(Podatki so pridobljeni iz Bregar, 2004: 55-61)

Anketo o tem, kako se počutijo ženske v Slovenski vojski, je v okviru svojega diplomskega dela izvedel Robert Bregar. Anketa je zajela predstavnice Slovenske vojske (102), ki so zaposlene ali na usposabljanju v štirih enotah Slovenske vojske (10. MOTB, 20. MOTB, 14. INŽ. BAT., center za usposabljanje SV-Vipava).

Pri pregledovanju anketnih rezultatov me je zanimalo predvsem mnenje zaposlenih žensk v Slovenski vojski o tem, kakšen odnos imajo do njih moški kolegi. Na vprašanje, ali ste v času službovanja v SV naleteli na kakršne koli ovire, ki so se pojavile zaradi dejstva, da ste ženska, je kar polovica (50 %) anketirank odgovorila pritrdilno. Od tega jih je kar 46 % te probleme pričakovalo, 4 % pa jih je odgovorilo, da tega niso pričakovale. Zanimivi se mi zdijo tudi odgovori na vprašanje, kakšen je po vašem mnenju odnos moških do žensk v SV. Več kot polovica anketirank, 57 % je odgovorilo, da moški v SV ženske jemljejo kot enakovredne sodelavke in imajo do njih tudi spoštljiv odnos, 22 % jih je menilo, da moški ženske doživljajo kot podrejene in imajo do njih prezirljiv odnos, 7 % pa jih je celo menilo, da moški v SV gledajo na ženske sodelavke zgolj kot na predstavnice nasprotnega spola in ne kot na sodelavke.

Rezultati te ankete kažejo na to, da je tudi v Slovenski vojski stanje zelo zaskrbljujoče. Za delovno okolje, v katerem je imela kar polovica zaposlenih žensk probleme zgolj zaradi dejstva, da so ženskega spola, lahko vsekakor zatrdim, da je stereotipno obarvano. Gledanje na ženske zgolj v okviru njim tradicionalno pripisanih vlog torej ni prisotno le v civilni družbi, ampak tudi v vojaški organizaciji.

6.3.7 ANKETA »STEREOTIPI O VOJAŠKI ORGANIZACIJI«

Glede žensk v vojski so anketiranci odgovarjali na naslednja vprašanja:

1. Ali vi osebno podpirate ali ne podpirate možnosti opravljanja vojaškega poklica za ženske v Slovenski vojski?
2. Predstavljajte si, da ste zaposleni v Slovenski vojski. Ali bi v vojaški službi sodelovali z vojakinjami, podčastnicami in častnicami?
3. Ali bi imeli pomisleke, če bi vam poveljevala častnica ali podčastnica?

Na prvo vprašanje je večina anketirancev, kar 64,2 %, odgovorila, da podpirajo možnost opravljanja vojaškega poklica za ženske v Slovenski vojski in da naj opravljajo vse naloge, tudi bojne. 30,4 % jih je na vprašanje odgovorilo pritrdilno, vendar so mnenja, da naj ženske opravljajo samo nebojne naloge. Kakršnemukoli vključevanju žensk v vojsko nasprotuje le 2,9 % vprašanih. 2,5 % vprašanih pa se ni opredelilo. Odgovori obramboslovcev: Večina, 82,2 % vprašanih obramboslovcev je mnenja, da naj ženske v vojski opravljajo vse naloge, tudi bojne. 13,3 % jih meni, da naj ženske sodelujejo v vojski, vendar naj opravljajo samo nebojne naloge, 4,4 % pa jih nasprotuje kakršnemukoli vključevanju žensk v vojsko. Pri ostalih vprašanih, ki niso obramboslovci, jih 59,1 % meni, da naj ženske opravljajo vse naloge, tudi bojne, 35,2 % jih meni, da naj opravljajo nebojne naloge, ostali pa nasprotujejo njihovem vključevanju v vojsko.

Med obramboslovci je torej veliko večji odstotek tistih, ki podpirajo vključevanje žensk v vojsko in se strinjajo, da naj te opravljajo vse naloge.

Na drugo vprašanje jih je malo več kot polovica, 53,4 %, odgovorilo, da bi v vojaški službi vedno sodelovali z vojakinjami, podčastnicami in častnicami. Tako je menilo 46,4 % moških in 56,7 % žensk. 28,4 % anketirancev bi sodelovalo z ženskami v vojski samo, če bi bilo to potrebno (31,9 % moških in 26,9 % žensk). 15,2 % anketirancev je odgovorilo, da jim je vseeno, 2,9 % pa jih meni, da ženske ne sodijo v vojsko. Tako meni 2,9 % moških in 3 % žensk. To je malo presenetljivo, kajti nisem pričakovala, da bo med ženskami večji odstotek tistih, ki menijo, da ženske ne spadajo v vojsko. Odgovori obramboslovcev: 64,4 % vprašanih obramboslovcev meni, da bi v vojaški službi sodelovali z vojakinjami, podčastnicami in častnicami, med ostalimi vprašanimi jih tako meni manj, in sicer 50,3 %. 20 % obramboslovcev je mnenja, da bi sodelovali z ženskami v vojski samo, če bi bilo to potrebno.

Med ostalimi tako meni 30,8 %. Vseeno je 11,1 % obramboslovcev in 16,4 % ostalim vprašanim. Da ženske ne sodijo v vojsko, meni 4,4 % obramboslovcev in le 2,5 % ostalih anketirancev.

Tudi pri teh rezultatih lahko vidimo, da je med obramboslovci več tistih, ki bi v vojaški službi sodelovali z vojakinjami, podčastnicami in častnicami, kot pa med ostalimi. Zanimiv pa je podatek, da je med obramboslovci malo večji odstotek tistih, ki menijo, da ženske ne sodijo v vojsko, med ostalimi se je namreč za tako skrajno možnost odločilo zelo malo vprašanih.

Na tretje vprašanje, ali bi imeli pomisleke, če bi vam poveljevala častnica ali podčastnica, je večina vprašanih, 82,8 % odgovorilo, da pomislekov ne bi imelo. Nasprotno pa jih meni 17,2 %. Če te odgovore gledamo z vidika spola, je zanimivo, da bi kar 40,6 % moških imelo pomisleke, če bi jim poveljevala častnica ali podčastnica, in samo 4,5 % žensk, kar je sicer pričakovano. Odgovori obramboslovcev: Na vprašanje, ali bi imeli pomisleke, če bi vam poveljevala častnica ali podčastnica, je z ne, da ne bi imeli pomislekov, odgovorilo 86,7 % obramboslovcev in 81,8 % ostalih vprašanih. Pomisleke pa bi imelo 13,3 % obramboslovcev in 18,2 % ostalih anketirancev.

Ti rezultati so si zelo podobni, vendar je odstotek tistih, ki ne bi imeli pomislekov, če bi jim poveljevala ženska, med obramboslovci še vedno večji.

Če sklenem te rezultate, lahko ugotovim, da je bilo leta 1990 in 1991 javno mnenje zelo pozitivno naravnano do možnosti vključevanja žensk v vojaško organizacijo, v kolikor bi bilo to prostovoljno. Do leta 1995 pa se je situacija spremenila, takrat je namreč večji del javnosti temu nasprotoval. Nedvomno je treba vzroke za te spremembe iskati v tedanji politični situaciji. Leta 1995 je bilo stanje v državi že veliko manj napeto in verjetnost, da bo spet prišlo do uporabe oborožene sile, je bila manjša. Mladina leta 2000 pa je ženskam v vojski spet izkazala veliko podporo. To bi lahko pomenilo, da so se družbene razmere in stereotipi o neprimernosti žensk za sodelovanje v vojski že nekoliko razblinili, ali pa, da je mladina enostavno bolj dovzetna za spremembe v družbi, ki jih prenaša tudi v vojaško organizacijo.

Obramboslovci in obramboslovke ter slušatelji Centra vojaških šol so večinoma naklonjeni vključevanju žensk v Slovensko vojsko. Bolj kritični, sploh glede enakopravnosti žensk v vojski, pa so obramboslovci in obramboslovke. To bi lahko mogoče pripisali tudi temu, da

imajo ti manj izkušenj s samo vojaško organizacijo in z delom v njej. Po tej raziskavi sodeč, se je veliko stereotipov o ženskah v vojski že porušilo, predvsem med moško populacijo. Obstajajo pa še določene sodbe, ki bi jih lahko poimenovala kot stereotipne in ki izhajajo iz nalog oziroma funkcij vojske in iz tradicionalnih vojaških vlog. To so potrdili slušatelji Centra vojaških šol, ki menijo, da ženske ne morejo enako dobro kot moški opravljati nalog, ki zahtevajo fizične napore, da ne morejo izvajati strogih povelj, bojnih nalog, nalog specialnih enot, da niso sposobne delati pod strogo disciplino in avtoriteto, ter da imajo probleme z racionalnim razmišljanjem, z izkazovanjem čustev. Te trditve sovpadajo s tradicionalnim videnjem moškega kot vojaka oziroma bojevnika in ženske kot matere oziroma gospodinje. Glede počutja žensk v vojski in njihovih izkušenj s stereotipnimi sodbami o njihovem delu, pa je očitno, da ti stereotipi še vedno obstajajo in ostajajo.

V anketi, ki sem jo opravila sama, večina vprašanih podpira vključevanje žensk v vojsko. Zanimiv je tudi podatek, da je zelo majhen odstotek tistih, ki vlogo žensk v vojski popolnoma izključujejo. Glede na podatke lahko sklepam, da nasprotovanje ženskam v vojski in izjave, da ženske ne sodijo v vojsko, niso zelo pogoste. Takšnega mišljenja, glede na rezultate, ne morem označiti kot stereotipnega. Res pa je, da je večina anketirancev starih med 18 in 25 let. Gre torej za zelo mlado populacijo, ki ženskam ne pripisuje več tiste tradicionalne vloge in je odprta za spremembe, torej tudi za vključevanje žensk v vojsko.

Pri primerjavi odgovorov, ki so jih podali študentje obramboslovja in ostali vprašani, lahko vidimo, da so odgovori obramboslovcev bolj naklonjeni sodelovanju žensk v vojaški organizaciji kot pa odgovori ostalih anketirancev. Torej lahko sklepam, da je med obramboslovci tradicionalno, stereotipno obarvano mnenje o ženskah prisotno manj kot med ostalo populacijo.

7. POLOŽAJ HOMOSEKSUALCEV V VOJAŠKI ORGANIZACIJI

O položaju istospolno usmerjenih vojakov in vojakinj v Slovenski vojski je bilo zelo malo rečenega, še manj pa napisanega. Ko govorimo o istospolno usmerjenih, največkrat mislimo na pripadnike moškega spola. Problem istospolno usmerjenih vojakinj v Slovenski vojski še ni zahteval kakšnih posebnih debat, ker je vojakinj zaenkrat še zelo majhen odstotek. Podobno je tudi v ostalih oboroženih silah Evropskih držav. Vsekakor pa bo potrebno v prihodnosti, če se bo delež žensk v oboroženih silah povečeval, o tem jasno spregovoriti.

V sistemu obvezniškega popolnjevanja Slovenske vojske istospolna usmerjenost naj ne bi bila sama po sebi vzrok za odpust nabornika ali povod za oceno »nesposoben« na naboru. Po pravilniku o ocenjevanju zdravstvene sposobnosti za vojaško službo je lahko vojaški obveznik, ki ima istospolna nagnjenja, ocenjen kot nesposoben, če se zaradi svojih nagnjenj ne more prilagoditi vojaškemu kolektivu in zahtevam usposabljanja. Primerov, da bi bili naborniki že na naboru ocenjeni kot nesposobni za vojaško službo zaradi homoseksualnosti, v preteklosti ni bilo. Naborniki oziroma sedaj poklicni vojaki se neradi razglašajo za homoseksualce, saj za kaj takega verjetno ne vidijo potrebe, zakon o varovanju osebnih podatkov pa jih tudi ščiti pred tem, da bi jih smeli psihologi neposredno spraševati o njihovi spolni usmerjenosti.

Do meseca avgusta 1998 so bili na služenju vojaškega roka štirje vojaki, ki so prenehali služiti vojaški rok zaradi istospolnih nagnjenj. Vsi so izrazili željo, da bi jih odpustili, ker se niso mogli prilagoditi vojaškemu kolektivu in je bilo vedenje drugih vojakov do njih tako moteče, da so sami izrazili željo, da bi prekinili služenje vojaškega roka. Gre namreč za zelo občutljivo zadevo, ki se ponavadi konča že v krogu vojaških psihologov, ti pa so zavezani k molčečnosti. Prav zaradi tega je dejansko število istospolno usmerjenih vojakov oziroma vojakinj zelo težko ugotoviti. Tudi o tem, kako se sovojaki obnašajo do nekoga, za katerega domnevajo, da je istospolno usmerjen, ne morem z gotovostjo trditi. Mislim pa, da takšnega vojaka oziroma vojakinjo zelo težko sprejmejo, kajti večinsko mnenje je še vedno, da homoseksualci ne spadajo v vojsko. Že sama tema »homoseksualnost« je bila dolgo tabu, zato tudi ne moremo pričakovati, da se bodo stvari hitro spreminjale.

(www.ljudmila.org/sgs/vojska-dnevnik.htm)

Kot primer neodobravanja istospolno usmerjenih vojakov oziroma vojakinj v vojski bom navedla primer znotraj ameriške vojske. Posebna komisija generalnega inšpektorja ameriške vojske je po naročilu obrambnega ministra Williama Cohena opravila raziskavo med 75.000 pripadniki oboroženih enot in ugotovila, da poveljniški kadri večinoma dopuščajo nadlegovanje homoseksualcev v svojih enotah. Ta raziskava je bila naročena potem, ko je bilo slišati vse več kritik na račun politike »Don't aks, don't tell« (ne sprašuj – ne razlagaj), po kateri je bilo leta 1993 homoseksualcem dovoljeno služiti v oboroženih enotah, če niso javno razglašali svoje spolne usmerjenosti. Američani pred tem homoseksualcem niso dovolili služiti v vojski. V javnost je tudi prišlo vedno več poročil o tem, da so homoseksualci izpostavljeni fizičnemu in duševnemu nadlegovanju. Iz zgoraj omenjene raziskave izhaja podatek, da je 80 odstotkov od 75.000 vprašanih v roku enega leta vsaj enkrat slišalo norčevanje na račun homoseksualnosti. Okoli 5 odstotkov jih je priznalo, da njihovi poveljujoči častniki takšno obnašanje odobravajo. Kar 37 odstotkov vprašanih pa je potrdilo, da so med služenjem v vojski prisostvovali ali pa bili žrtve nadlegovanja zaradi »domnevne« homoseksualnosti.

(www.ljudmila.org/sgs/amvojska-dnevnik.htm)

Mnenje o tem, da homoseksualci ne spadajo v vojsko, lahko označim kot stereotipno iz dveh razlogov. (1) Stereotipiziranje pomeni ocenjevanje ljudi na osnovi njihove skupinske pripadnosti. Homoseksualci veljajo za pomehkužene, neagresivne, preveč čustvene. Vse to pa so značilnosti, ki ne sovpadajo v idilično sliko vojaške organizacije, kot si jo največkrat predstavlja javnost. Homoseksualec zato ne more biti »pravi« vojak. (2) Stereotipiziranje je ocenjevanje ljudi na osnovi pomanjkanja informacij, gre za poenostavljanje kompleksnosti pojava. Tisti, ki širijo sodbe o tem, da homoseksualci ne sodijo v vojsko, ponavadi o njih le malo vedo. Takšni ljudje si ponavadi tudi ne želijo spremeniti svojega mnenja, ker jim pač to najbolj ustreza, in si zato tudi ne prizadevajo, da bi si pridobili več informacij o problemu.

7.1 STEREOTIPI O HOMOSEKSUALCIH V VOJSKI PO JAVNOMNENJSKIH RAZISKAVAH

7.1.1 SLOVENSKA MLADINA IN VOJAŠKI POKLIC 2000

(Podatki so pridobljeni iz Arhiva družboslovnih podatkov na Fakulteti za družbene vede)

7.1.1.1 Odnos do isto spolno usmerjenih (homoseksualcev) v vojski

Anketirani so odgovarjali na vprašanje, ali bi med služenjem vojaškega roka sodelovali z vojaki, podčastniki in častniki, za katere so prepričani, da so istospolno usmerjeni (homoseksualci). Skoraj polovica, 43,5 %, je mnenja, da homoseksualci ne spadajo v vojsko, 18,8 % bi jih z njimi sodelovalo samo, če bi bilo to potrebno, vedno pa bi z njimi sodelovalo le 14,6 % vprašanih (ostalim je vseeno).

Negativna stališča do sodelovanja in vključevanja homoseksualcev v vojsko torej še vedno ostajajo. To bi se dalo sklepati tudi iz splošnega odnosa civilne družbe do vprašanja homoseksualcev, ki je prav tako še zelo negativno usmerjeno.

7.2 ANKETA »STEREOTIPI O VOJAŠKI ORGANIZACIJI«

Na položaj istospolno usmerjenih v vojski se je v anketnem vprašalniku nanašalo eno vprašanje, in sicer, ali bi v vojaški službi sodelovali z vojaki/-njami, podčastniki/-cami in častniki/-cami, za katere ste prepričani, da so istospolno usmerjeni (homoseksualci/-ke).

Vedno bi z njimi sodelovalo 34,8 % vprašanih, in sicer 44,8 % žensk in 15,9 % moških. Če bi bilo potrebno, bi z istospolno usmerjenimi v vojski sodelovalo 20,6 % vprašanih, od tega 20,1 % žensk in 21,7 % moških. 11,8 % vprašanih je takih, ki jim je vseeno, in 3,4 % takih, ki ne vedo, se ne opredelijo. 11,8 % vprašanih pa je mnenja, da homoseksualci ne sodijo v vojsko. Tako meni 30,4 % moških in le 2,2 % žensk.

Odgovori obramboslovcev

Z istospolno usmerjenimi vojaki oziroma vojakinjami bi vedno sodelovalo 51,1 % obramboslovcev in le 30,2 % ostalih vprašanih. Samo, če bi bilo to potrebno, bi z njimi sodelovalo 20 % obramboslovcev in 20,8 % ostalih. Da homoseksualci ne sodijo v vojsko, meni 4,4 % obramboslovcev in 13,8 % ostalih anketirancev. 17,8 % obramboslovcem je glede

tega sodelovanja vseeno, vseeno pa je tudi kar 32,7 % ostalim vprašanim. Ostali so neopredeljeni.

Mnenje, da istospolno usmerjeni ne sodijo v vojsko, lahko, po rezultatih sodeč, še vedno označim kot stereotipno, sploh med moškim delom populacije, ženske bi namreč z istospolnimi prej sodelovale.

Homoseksualnost je marsikje še vedno tabu tema in ljudje jo zelo počasi sprejemajo. Mislim tudi, da so zgoraj opisani rezultati tudi nekakšen odsev družbe na temo homoseksualnosti. V družbi, sploh slovenski, to vsekakor ni sprejemljivo, in jasno je, da potemtakem ne more biti sprejemljivo v vojski. Dokler neko mnenje ali obnašanje velja za stereotipno v družbi, to vsekakor velja tudi za vojaško organizacijo, kjer se stvari še počasneje spreminjajo.

Pri primerjavi odgovorov obramboslovcev z odgovori ostalih anketirancev, ugotovimo, da je med obramboslovci več tistih, ki bi bili v vojski pripravljeni sodelovati z istospolno usmerjenimi v vsakem trenutku. Najbolj skrajno stališče, da homoseksualci ne sodijo v vojsko, je zavzelo trikrat več ostalih anketirancev kot pa obramboslovcev. Ugotovimo torej, da je med obramboslovci večja pripravljenost za sodelovanje z istospolno usmerjenimi v vojski kot pa med ostalo populacijo in da so njihova stališča manj stereotipno obarvana.

8. STEREOTIPI O NALOGAH VOJSKE

Osnovna naloga vsake vojaške organizacije je odvrčanje vojaške agresije in obramba države. Na spletni strani Ministrstva za obrambo so, v skladu z zakonom o obrambi, kot glavne naloge Slovenske vojske navedene: zagotavljanje bojne pripravljenosti, izvajanje vojaškega usposabljanja, izvajanje vojaške obrambe, sodelovanje v zaščiti in reševanju ter izvajanje mednarodnih obveznosti (<http://www.slovenskavojska.si>).

Sam Zakon o obrambi, 37. člen, o nalogah vojske pravi naslednje.

(1) Naloge Slovenske vojske so:

- izvaja vojaško usposabljanje za oborožen boj in druge oblike vojaške obrambe;
- zagotavlja bojno pripravljenost;

- ob napadu na državo izvaja vojaško obrambo;
- ob naravnih in drugih nesrečah v skladu s svojo organizacijo in opremljenostjo sodeluje pri zaščiti in reševanju;
- izvršuje obveznosti, ki jih je država sprejela v mednarodnih organizacijah.

(Zakon o obrambi, Uradni list RS, št. 82-2980/1994)

Naloge vojaške organizacije lahko iščemo znotraj nacionalnih okvirov države ali pa znotraj mednarodne skupnosti. Naloge, ki so neodvisne od mednarodnega okolja in se nanašajo na samo vojaško organizacijo oziroma na delo v njej, so navedene v Pravilih službe v Slovenski vojski.

Vojaške osebe imajo enake dolžnosti do obrambe države kot drugi državljani, zlasti pa morajo:

- izvrševati vojaško dolžnost v skladu s predpisi, temi pravili in drugimi akti vodenja in poveljevanja po svojih najboljših sposobnostih in pravilih stroke, tudi v najtežjih razmerah;
- dosledno spoštovati načela enostarešinstva, subordinacije in predpisana načela organizacije, dela in uporabe Slovenske vojske;
- skrbeti za lastno vojaško strokovno in psihomotorično izpopolnjevanje ter izurjenost;
- poročati nadrejenim o vseh pomembnejših ukrepih in aktivnostih, sprejetih za delo ali uporabo poveljstva ali enote;
- uresničevati dosledno in pravilno vse prejete ukaze ter druge akte vodenja in poveljevanja;
- sprejeti in skrbno varovati osebno ter skupno oborožitev in vojaško opremo;
- ravnati samozaščitno, da preprečijo seznanjanje z zaupnimi podatki nepooblaščenim osebam, organom ali organizacijam;
- preprečevati in onemogočiti kakršnokoli politično delovanje v Slovenski vojski;
- zagotoviti spoštovanje svobode veroizpovedi v skladu s predpisi;
- spoštovati osebnost, človekove pravice in temeljne svoboščine vsakega pripadnika Slovenske vojske v skladu z ustavo in zakoni;
- spoštovati človekove pravice in temeljne svoboščine, priznane s temeljnimi akti Organizacije združenih narodov, ter pravice in svoboščine, priznane z mednarodnim vojnim pravom.

(Pravila službe v Slovenski vojski, 1996: str. 10, 11)

Najbolj osnovne naloge vojaške organizacije, kot sta vojaška obramba države in odvrčanje agresije, izhajajo iz predpostavke, da je država vojaško ogrožena. V kolikor v mednarodnem okolju obstaja neka napetost oziroma obstaja možnost vojaškega spopada, je obstoj vojaške organizacije s strani ljudstva popolnoma upravičen; takrat ljudje vojsko potrebujejo in jo tudi spoštujejo. Dejstvo pa je, da po koncu hladne vojne realne vojaške grožnje niso več tako velike, da bi zahtevale polno zaposlitev obstoječih velikih vojaških zmogljivosti. Civilna družba se v veliki meri ne čuti več ogroženo in seveda ne vidi več razloga za obstoj in predvsem za financiranje vojaške organizacije. S tem problemom se veliko evropskih držav srečuje že dalj časa in ga tudi primerno rešuje. Ena od rešitev, ki jo navaja Igor Kotnik Dvojmoč (2002: 179), je tudi v omejevanju obsega osnovne namembnosti oboroženih sil, kot je pripravljanje na oboroženi boj oziroma njegovo izvajanje, ali v vse večji multifunkcionalnosti oboroženih sil, ki se kaže prek vse pogostejšega in vseobsežnejšega opravljanja dodatnih nalog. Gre torej za prilagajanje vojaških organizacij spremenjenim mednarodnim politično-varnostnim razmeram. Da pa se oborožene sile lahko prilagajajo spremembam v mednarodnem okolju, se morajo v prvi vrsti spremeniti one same. Največja sprememba v tej smeri se kaže v opuščanju obvezniškega sistema oziroma v prehajanju v poklicno vojsko. Temu prilagajanju smo bili lahko priča tudi v Sloveniji. Poklicne vojske sodobnih evropskih držav, tudi Slovenije, so po obsegu manjše, profesionalne in seveda bolj prilagodljive na vse spremembe. Kot take so pripravljene na izvajanje novih nalog, ki jih od njih zahteva mednarodna skupnost (sodelovanje v mednarodnih operacijah, v humanitarnih akcijah in podobno) in ki jih zahteva civilna družba (pomoč pri naravnih nesrečah, pomoč pri zagotavljanju miru in varnosti v državi in podobno). Od vojaške organizacije se torej vedno bolj zahteva izvajanje nalog, ki niso tipično oziroma tradicionalno vojaške, se torej ne tičejo oboroženega boja ali obrambe. Vojaška organizacija izgublja svojo tradicionalno funkcijo in z njo tudi svojo legitimnost v družbi. Zaradi tega je prisiljena iskati in izvajati nove naloge, ki jih sprejema s strani civilne družbe ali pa iz mednarodnega okolja. Zaradi izvajanja teh novih nalog se poleg vsega spreminja tudi struktura oboroženih sil, o kateri pa sem že govorila.

Vojaške organizacije že skozi celotno zgodovino opravljajo del nalog, ki niso povezane s samim bojem - to so tradicionalno nevojaške funkcije. Dve od takih pomembnih nevojaških tradicionalnih nalog sta bili socializacija in izobraževanje. V sodobnem, spremenjenem mednarodnem okolju, se torej vojaške organizacije soočajo z novimi nevojaškimi nalogami, ki se spreminjajo in prilagajajo na trenutne potrebe, so torejčasne. Kot navaja Igor Kotnik-Dvojmoč (2002: 185), med najbolj pogoste takšne naloge sedaj spadajo (1) pomoč pri

izvajanju obsežnejših ali transportno ali namestitveno zahtevnejših akcij zaščite in reševanja ter (2) pomoč pri obsežnejših in zahtevnejših akcijah zagotavljanja javne varnosti.

V mednarodni skupnosti po koncu hladne vojne ne obstaja več strogo dihotomno razlikovanje med vojno in mirom, ampak je treba upoštevati še množico novih, vmesnih situacij, ki zahtevajo preoblikovanje oboroženih sil in jim nalagajo izvajanje novih nalog. Ena izmed teh novih nalog je sodelovanje v nevojnih vojaških operacijah, ki se izvajajo pod okriljem različnih mednarodnih organizacij, obsegajo pa naloge, kot so: humanitarna pomoč, pomoč ogroženim civilistom, nadzor nad oboroževanjem, pomoč pri izvajanju demokratičnih volitev, pomoč pri usposabljanju tujih oboroženih sil, operacije ohranjanja miru, operacije krepitve miru, operacije vsiljevanja miru, boj proti trgovini z mamili, boj proti terorizmu in podobno.

Ob izvajanju teh novih nalog se poraja veliko vprašanj oziroma dvomov o tem, ali so vojaki res primerni za izvajanje teh nalog, kajti vojaki naj bi bili izurjeni za izvajanje bojnih nalog. Določene skupine tudi nasprotujejo sodelovanju nacionalne vojske v mednarodnih operacijah, če se jim te zdijo prenevarne in podobno.

8.1 STEREOTIPI O NALOGAH VOJSKE PO JAVNOMNENJSKIH RAZISKAVAH

8.1.1 SLOVENSKO JAVNO MNENJE 1990/3 - RAZISKAVA STALIŠČ O NACIONALNI VARNOSTI I. TER O VPRAŠANJIH ENERGETIKE IN EKOLOGIJE (Podatki so pridobljeni iz Toš, 1999: 33-43)

8.1.1.1 Naloge in vloga vojske

S trditvijo, da armada varuje neodvisnost in suverenost države, se je v celoti strinjalo le 26,8 % vprašanih, delno se je s trditvijo strinjalo 43,8 %, sploh pa se z njo ni strinjalo 21,2 % vprašanih. Večinoma pa se anketiranci strinjajo s trditvijo, da sodobno izurjena in opremljena armada odvrta morebitnega napadalca (v celoti se s trditvijo strinja 34,5 %, delno pa 39,1 %), s tem se ne strinja le 17,2 % vprašanih. Ta odgovor kaže na to, da je bila konec leta 1990 in v začetku leta 1991 kot najbolj pomembna naloga vojske prepoznano vojaško odvrtačanje morebitnega napadalca, kar izraža tudi takratno politično stanje v nekdanji Jugoslaviji.

Da bi bilo potrebno meddržavne konflikte reševati z uporabo vojaške sile, meni 21,9 % vprašanih, s tem pa se ne strinja kar 69,3 % anketirancev. Večina vprašanih pa se strinja s

trditvijo, da je uporaba vojaške sile nesmiselna ne glede na cilj, tako jih namreč meni 73,8 %. Takšno odklonilno mnenje do vojske je bilo razvidno tudi v drugih odgovorih. Na vprašanje, kako bi glasovali na referendumu o ustanovitvi lastne vojske, je bilo mnenje zelo izenačeno (38,8 % za ustanovitev in 36,1 % proti ustanovitvi lastne vojske), 25,2 % vprašanih pa je bilo še neopredeljenih.

8.1.2 SLOVENSKO JAVNO MNENJE 1994/5 - NACIONALNA VARNOST IN MEDNARODNI ODNOSI

(Podatki so pridobljeni iz Toš, 1999: 454-464)

8.1.2.1 Naloge vojske

S trditvijo, da naj vojska varuje državo pred morebitnim zunanjim napadalcem, se je strinjalo kar 93,7 % vprašanih, 2,2 % se s trditvijo ni strinjalo, ostali pa so bili neopredeljeni. Več kot polovica vprašanih (59,7 %) se je tudi strinjala s trditvijo, da naj vojska sodeluje pri gradnji cest, spravilu pridelkov in podobno. S tem se ni strinjalo 24,3 % vprašanih, ostali pa so bili neopredeljeni ali pa ne vedo. Ti rezultati kažejo, da se ljudje strinjajo z vključevanjem vojske v civilno sfero in z opravljanjem civilnih nalog. Tudi s trditvijo, da naj vojska vzgaja mladino v domoljubnem duhu, se je strinjala več kot polovica anketirancev, 64,9 %. S tem se ni strinjalo 16,5 % vprašanih, ostali so neopredeljeni ali pa ne vedo. Kar 95,6 % vprašanih se je strinjalo, da naj vojska pomaga v primeru naravnih, ekoloških in drugih nesreč, s tem se ni strinjalo le 1,4 % vprašanih, ostali so neopredeljeni. Da vojska ne sme vzeti državne oblasti v svoje roke, meni večina vprašanih, 71,7 %, s trditvijo se strinja le 10,6 %, ostali vprašani pa so bili neopredeljeni. Večina ljudi torej meni, da se vojska ne sme vmešavati v državne zadeve. To potrjujejo tudi naslednji rezultati. 86,3 % vprašanih meni, da naj vojska skrbi za vojaško usposobljenost in naj se ne vmešava v politična dogajanja v državi.

Najbolj pomembni nalogi vojske, sodeč po rezultatih te raziskave, sta torej varovanje države pred morebitnim zunanjim napadalcem in pomoč v primeru naravnih in drugih nesreč.

8.1.3 SLOVENSKA MLADINA IN VOJAŠKI POKLIC 1997

(Podatki so pridobljeni iz Arhiva družboslovnih podatkov na Fakulteti za družbene vede)

8.1.3.1 Naloge Slovenske vojske

Osnovna in prvobitna naloga vsake vojske je varovanje države pred morebitnim zunanjim napadalcem. S to tradicionalno nalogo vojske se je popolnoma strinjala večina anketiranih, kar 71,1 %, samo strinjalo pa se je 21,2 % vprašanih. To pomeni, da je varovanje države pred zunanjimi napadalci še vedno zelo pomembna naloga tudi sodobnih vojsk.

Pri trditvi, da naj SV sodeluje pri gradnji cest, spravilu pridelkov in podobno, pa so rezultati zelo izenačeni. 40,4 % vprašanih se s trditvijo ne strinja, 19,2 % jih je neopredeljenih, 40,5 % pa se jih s trditvijo strinja. Glede uporabe vojske v civilne namene je torej mnenje javnosti prepolovljeno. Skoraj polovica vprašanih še vedno povezuje vojsko le z bojnimi nalogami in se ne strinja, da bi se angažirala pri bolj civilnih opravilih oziroma javnih delih.

Naslednja zanimiva trditev je bila, da naj SV pomaga v primeru katastrof in naravnih nesreč. S to trditvijo se je popolnoma in v glavnem strinjalo kar 85,5 % vseh anketiranih, ostali so bili neopredeljeni, 7,5 % pa se s trditvijo ni strinjalo. Ta podatek je zelo zanimiv, ker gre tudi v tem primeru, tako kot v prejšnjem, za uporabo vojske v civilne namene oziroma za pomoč vojske civilni družbi. Odgovor pa je v primerjavi s prejšnjim čisto drugačen. To bi lahko pomenilo, da si ljudje v primeru naravnih katastrof, ko si sebe ali druge predstavljajo v nevarnosti, tako ali drugače ogrožene, želijo pomoči vojske oziroma menijo, da je ta pomoč tudi ena izmed nalog sodobne vojske. Vendar, kot smo lahko videli v prejšnjem primeru, pa je tako le v primeru izrednih razmer, v normalnem stanju v državi namreč ljudje ne čutijo potrebe oziroma ne želijo pomoči vojaške organizacije, vojakov. Vojsko torej ljudje še vedno povezujejo s kakršnim koli ogrožanjem varnosti, pa naj gre za ljudi ali zgolj za njihovo premoženje.

S trditvijo, da naj po potrebi vojska prevzame državno oblast v svoje roke, pa se anketiranci v večini ne strinjajo (64 %), 21,6 % jih je neopredeljenih, 14,3 % pa se jih s trditvijo strinja. Ta odgovor kaže na to, da se večina ljudi ne strinja z vmešavanjem vojske v politiko oziroma v državne zadeve. To torej naj ne bi bila naloga vojske.

Rezultati naslednje trditve, da naj SV skrbi za vojaško usposobljenost in naj se ne vmešava v politiko, potrjujejo zgoraj navedeno ugotovitev. Večina vprašanih (64,6 % - podoben odstotek kot v prejšnjem primeru), se s tem namreč strinja.

Naloge vojske, v konkretnem primeru SV, so torej, po mnenju anketirancev, povezane izključno z ogrožanjem varnosti. Ko se posameznik ali skupina počuti ogroženo, pa naj gre za vojaško ogroženost ali za primer naravne nesreče, pričakujemo, da se vključi posredovanje vojaške sile. To še vedno kaže na zelo tradicionalno pojmovanje vojske, vsaj glede njenih nalog oziroma vlog v družbi. Ta podatek je zanimiv zaradi tega, ker kljub tradicionalnemu pojmovanju nalog SV, večina teh istih anketirancev meni, da ima SV manj vojaških tradicij kot ostale vojske, ali pa jih celo nima (78,5 % vprašanih). Glede na ta zadnji podatek bi namreč lahko sklepala, da glede na to, da nimamo vojaške tradicije, tudi naloge naše vojske niso tako tradicionalno obarvane, oziroma da bodo anketiranci bolj dovzetni za prevzemanje civilnih nalog s strani vojske. Ampak vendarle je rezultat ravno nasproten.

8.1.4 SLOVENSKA MLADINA IN VOJAŠKI POKLIC 2000

(Podatki so pridobljeni iz Arhiva družboslovnih podatkov na Fakulteti za družbene vede)

8.1.4.1 Naloge vojske

S trditvijo, da naj SV vzgaja mladino v patriotskem duhu, se strinja le 29,2 % anketirancev, neopredeljenih je 32,8 %, s trditvijo pa se ne strinja kar 38 % anketirancev. Na vzgajanje mladine v patriotskem duhu torej ljudje vedno manj gledajo kot nalogo vojske. Verjetno tudi zaradi tega, ker vedno več ljudi gleda na opravljanje vojaške službe kot na poklic in ker ljudje ne pričakujejo več, da bo vojaška organizacija opravljala kakršnokoli socializacijsko vlogo.

Z osnovno nalogo vojske, z varovanjem države pred morebitnim zunanjim napadalcem, se je popolnoma strinjalo 53,6 %, samo strinjalo pa 30,2 % vprašanih. Z opravljanjem te tradicionalne naloge se torej še vedno strinja večina, res pa je, da se je ta večina v primerjavi z raziskavo iz leta 1997 zmanjšala.

Glede sodelovanja SV pri gradnji cest, spravilu pridelkov in podobno, je mnenje izenačeno; z opravljanjem teh nalog se strinja 37,8 % vprašanih, 41 % se jih s tem ne strinja, ostali pa so neopredeljeni. Podatki so zelo podobni kot leta 1997.

Tudi pri opravljanju ostalih nalog (pomoč v primeru katastrof in naravnih nesreč, prevzemanje državne oblasti v roke vojske, poseganje vojske v politiko), so rezultati zelo podobni.

Kot najbolj pomembne naloge vojske torej anketiranci štejejo varovanje države pred morebitnimi zunanjimi napadalci in pomoč v primeru naravnih nesreč. Še vedno se torej ohranja miselnost, da je vojska potrebna v primeru nesreč in ogrožanja varnosti, ne zdi pa se anketirancem potrebno njeno vključevanje v civilno okolje oziroma v civilno družbo. Takšno miselnost potrjujejo tudi odgovori na vprašanje, ali naj SV sodeluje v mirovnih operacijah. S tem se strinja kar 69,1 % vprašanih, 19,8 % jih je neopredeljenih, 11,1 % pa se s trditvijo ne strinja. Večina anketirancev je torej mnenja, da mora vojska pomagati tudi zunaj nacionalnih meja, če gre za ogrožanje varnosti in za pomoč ljudem. Sodelovanje v mirovnih operacijah je za Slovensko vojsko še relativno nova naloga, pripadniki Slovenske vojske so namreč v mirovno misijo prvič odšli leta 1997, in je zaradi tega zanimivo, da so jo ljudje že tako množično sprejeli. (www.slovenskavojska.si/poklicna/misije/index.htm)

8.1.5 ANKETA »STEREOTIPI O VOJAŠKI ORGANIZACIJI«

O možnih nalogah vojske sem v anketnem vprašalniku zastavila deset vprašanj, na katere so anketiranci odgovarjali s petimi možnimi odgovori (sploh se ne strinjam, v glavnem se ne strinjam, niti se strinjam, niti se ne strinjam, v glavnem se strinjam in popolnoma se strinjam).

- *Vojska naj varuje državo pred morebitnim zunanjim napadalcem*

S to trditvijo se strinja večina vprašanih, 73 % se popolnoma strinja, 22,1 % pa se jih v glavnem strinja. Varovanje države pred morebitnim zunanjim napadalcem je torej po mnenju anketirancev zelo pomembna naloga vojske.

- *Vojska naj sodeluje pri gradnji cest in pri drugih javnih delih*

Večina vprašanih se s to trditvijo v glavnem ne strinja (26,5 %), 17,6 % se jih s tem sploh ne strinja. Največ, 27,5 %, pa je neopredeljenih (niti se strinja, niti se ne strinja). 28,4 % vprašanih pa se s trditvijo strinja ali v glavnem strinja.

- *Vojska naj vzgaja mladino v domoljubnem duhu*

Večina, 29,9 %, je spet neopredeljenih. 25,5 % se jih v glavnem strinja, 7,8 % pa se jih popolnoma strinja. 36,8 % anketirancev pa je takih, ki se s trditvijo, da naj vojska vzgaja mladino v domoljubnem duhu, sploh ne strinja ali v glavnem ne strinja.

- *Vojska naj pomaga v primeru naravnih, ekoloških in drugih nesreč*

Večina vprašanih se s to trditvijo strinja, popolnoma se strinja 49,5 %, v glavnem pa se strinja 33,3 %. Le 5,9 % vprašanih se s trditvijo ne strinja.

- *Vojska naj skrbi za vojaško usposobljenost in se naj ne vmešava v politiko*

Tudi s to trditvijo se, pričakovano, večina anketirancev strinja, popolnoma se strinja 53,4 % vprašanih, v glavnem pa se strinja 21,1 % vprašanih. S trditvijo se ne strinja 11,1 % vprašanih.

- *Vojska naj sodeluje v mednarodnih mirovnih in humanitarnih operacijah*

Popolnoma se s trditvijo strinja kar 40,7 % anketirancev, prav toliko, 40,7 %, pa se jih s trditvijo v glavnem strinja. Komaj 4,9 % vprašanih se s trditvijo ne strinja.

- *Vojska naj v času stavk nadomešča stavkajoče delavce*

Večina vprašanih se s trditvijo sploh ne strinja, 70,6 %, v glavnem se ne strinja 15,7 %. S trditvijo se strinja le 3,9 % anketirancev. Rezultati so pričakovani.

- *Vojska naj pomaga policiji pri zagotavljanju reda in varnosti*

Večina vprašanih, 29,9 %, se s trditvijo v glavnem strinja, popolnoma pa se z njo strinja 15,7 % vprašanih. S trditvijo se ne strinja 33,3 % anketirancev. Večina anketirancev je torej mnenja, da naj vojska pomaga policiji pri zagotavljanju reda in varnosti.

- *Vojska naj pomaga policiji pri varovanju meje pred prehodi ilegalcev*

S trditvijo se strinja večina vprašanih, kar 65,1 %. S trditvijo se ne strinja le 13,8 % anketirancev, ostali pa se niti strinjajo niti ne strinjajo.

- *Vojska naj se bori proti terorizmu*

79,4 % vprašanih se s trditvijo popolnoma in v glavnem strinja; da naj se vojska ne bori proti terorizmu, meni le 9,8 % anketirancev.

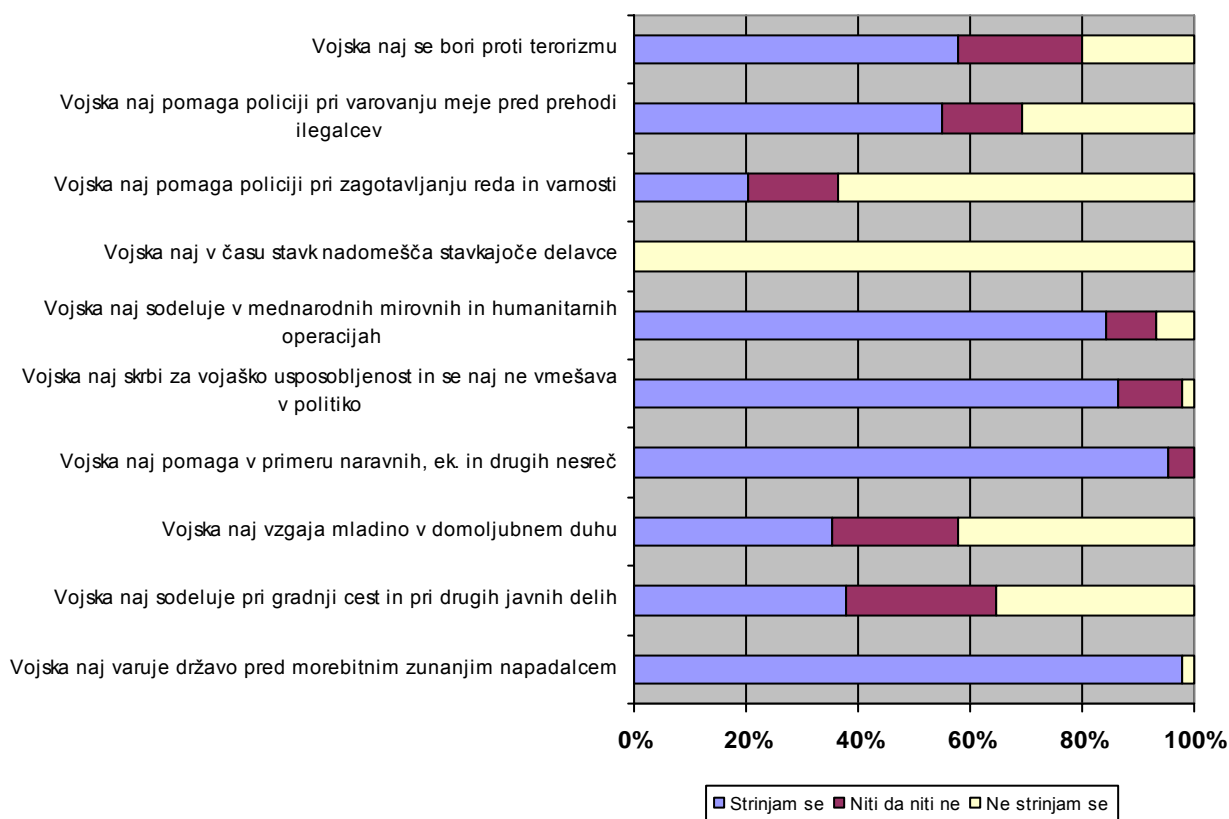
Rezultati so predstavljeni tudi v grafu 8.1.5.2.

Odgovori obramboslovcev

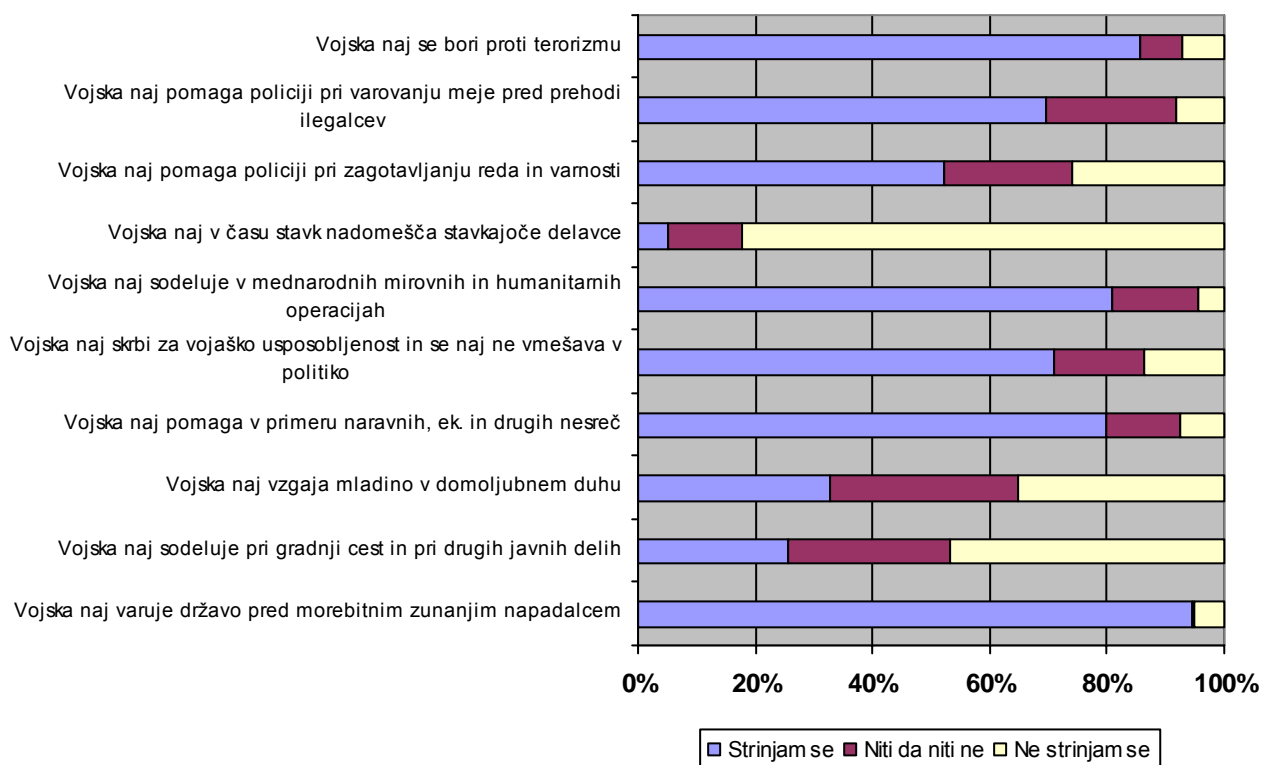
Odgovori obramboslovcev so z ostalimi zelo primerljivi. Tako kot ostali anketiranci, tudi večina obramboslovcev meni, da mora vojska varovati državo pred zunanjimi napadalci, odstotek je pri obramboslovcih še večji kot pri ostalih. Da naj vojska sodeluje pri gradnji cest, se jih približno enako strinja in ne strinja (kot pri ostalih), večina je spet neopredeljenih. Več obramboslovcev kot ostalih pa meni, da je potrebno mladino vzgajati v domoljubnem duhu in da je to naloga vojske. S sodelovanjem vojske pri naravnih katastrofah se strinja velika večina obramboslovcev, spet več kot ostalih. Podoben rezultat je pri nevmešavanju vojske v politiko,

kjer se s trditvijo strinja več obramboslovcev. Pri sodelovanju vojske v mirovnih operacijah je odstotek strinjanja enako visok tako pri obramboslovcih kot pri ostalih vprašanih. Tudi obramboslovci menijo, da vojska ne sme nadomeščati stavekajočih delavcev, da to ni njena naloga. Zanimiv je podatek, da se večina obramboslovcev ne strinja s trditvijo, da naj vojska pomaga policiji pri zagotavljanju reda in varnosti, tako jih meni 60 %. Skoraj polovica pa se jih strinja, da naj vojska pomaga policiji pri varovanju meje pred prehodi ilegalcev. Obramboslovci torej menijo, da vojska ne sme prevzemati nalog, ki so tradicionalne za policijo (zagotavljanje reda in varnosti v državi), prevzema pa lahko policijske naloge, ki se tičejo varovanja mejnih prehodov. Več kot polovica obramboslovcev je tudi mnenja, da je boj proti terorizmu pomembna naloga sodobne vojske (glej graf 8.1.5.1).

Graf 8.1.5.1: ODGOVORI OBRAMBOSLOVCEV

Graf 8.1.5.2: ODGOVORI OSTALE POPULACIJE

Na osnovi rezultatov lahko ugotovim, da so bile kot najpomembnejše naloge vojske izbrane varovanje države pred morebitnimi zunanjimi napadalci (tradicionalna naloga vojske), sodelovanje v mednarodnih mirovni in humanitarnih operacijah, boj proti terorizmu (sorazmerno mladi nalogi vojske, ki pa imata veliko podporo), skrb za vojaško usposobljenost, nevmešavanje v politiko, in pomoč v primeru naravnih, ekoloških in drugih nesreč. Anketiranci se niso strinjali, da bi morala vojska nadomeščati stavkajoče delavce, da naj vojska sodeluje pri gradnji cest in pri javnih delih, ter da naj vzgaja mladino v domoljubnem duhu. Zanimiv je podatek, da se večina vprašanih, razen obramboslovcev, strinja s pomočjo vojske policiji pri zagotavljanju reda in varnosti ter pri varovanju meje. Z izjemo te zadnje naloge, pomoč policiji, so mnenja obramboslovcev bolj ali manj podobna ostalim.

9. ZAKLJUČEK

Skozi analize raziskav sem se dokopala do nekaterih zanimivih spoznanj. Ta spoznanja bom sedaj skušala povezati s hipotezami, ki sem jih izpostavila na začetku naloge.

Prvo hipotezo, ki pravi, da stereotipi o vojaški organizaciji izhajajo iz vojaških nalog, funkcij, iz strukture vojske in iz tradicionalnih vojaških vrednot, lahko na podlagi rezultatov raziskav v veliki meri potrdim. Stereotipne sodbe oziroma mnenja, ki izhajajo iz strukture vojske, predvsem iz sodelovanja žensk v vojski, so rezultati ankete vsekakor potrdili. Mnenja, da ženske ne sodijo v vojsko, zaradi takšnih in drugačnih razlogov, so še vedno prisotna. Rezultati ankete pa so tudi nakazali neko novo smernico, ki kaže na to, da bo javno mnenje v prihodnosti ženskam bolj naklonjeno. Predvsem pri mlajših anketirancih je namreč zaznati večjo podporo sodelovanju žensk v vojski. Pri stereotipih, ki izhajajo iz strukture vojske, bom omenila še odklonilen odnos do homoseksualcev, ki sem ga vsekakor zaznala. Rezultati ankete kažejo na dejstvo, da so istospolno usmerjeni v vojski še vedno marginalna skupina, za katero vlada prevladujoče mnenje, da ne sodijo v vojsko.

Kar se tiče vojaških vrednot, sem ugotovila, da stereotipi več ali manj izhajajo iz tradicionalnih vojaških vlog, ki vidijo vojaka predvsem kot ubogljivega, discipliniranega, poslušnega in fizično zelo dobro pripravljenega, manj pa mu pripisujejo kakšne umske ali druge sposobnosti. Po rezultatih raziskave sodeč, vojaka še vedno odlikujejo iste vrednote kot pred mnogimi leti.

Malo drugačno sliko pa sem si ustvarila glede stereotipov, ki sem jih pričakovala pri nalogah in funkcijah vojske. Res je, da so rezultati raziskav dali neko enotno sliko o tem, kakšne so naloge, ki jih javnost pripisuje vojski. Gledano z druge strani, pa so to naloge, ki jih vojska dejansko opravlja. Ker pa so to naloge, ki so jasno in natančno opredeljene v raznih dokumentih, aktih, tudi zakonih, jih ne bom poimenovala kot stereotipne. Mislim, da nečesa, kar je natančno določeno, kar naloge vojske vsekakor so, in javno znano, ne morem označiti za stereotipno. Prva hipoteza bi se tako po novem lahko glasila, da stereotipi o vojaški organizaciji izhajajo iz strukture vojske in iz tradicionalnih vojaških vrednot.

Druga hipoteza pravi, da se je na področjih znotraj vojaške organizacije, ki so bila deležna največ sprememb, spremenilo oziroma porušilo največ stereotipov. Stereotipi, ki pa izhajajo iz tradicionalnih vojaških vrednot, pa se kljub spremembam v vojaški organizaciji zelo počasi spreminjajo. Takšni stereotipi so najgloblje zakoreninjeni v naši zavesti.

Slovenska vojska je bila velikih sprememb deležna predvsem zaradi spremembe načina popolnjevanja oziroma zaradi prehoda na poklicno vojsko. To pa ima za posledico vedno večje zanimanje žensk za sodelovanje v vojski. Kot kažejo rezultati anket, so se stereotipi o neprimernosti žensk za sodelovanje v vojski v zadnjem času spremenili na boljše, so se zmanjšali. Prvi del hipoteze lahko torej potrdim. Spremembe znotraj vojaške organizacije so torej botrovale temu, da se je javno mnenje »začelo obnašati« v skladu s stanjem v vojaški organizaciji.

Drugi del hipoteze, da se stereotipi, ki izhajajo iz tradicionalnih vojaških vrednot, kljub spremembam v vojaški organizaciji zelo težko spreminjajo, pa lahko na podlagi rezultatov raziskav potrdim. Kot sem dejala že pri obravnavi prve hipoteze, vrednote, ki odlikujejo dobrega vojaka, ostajajo nespremenjene kljub mnogim spremembam znotraj vojaške organizacije. Pričakovali bi, da bi se morala mnenja o tem spremeniti in se prilagoditi novim razmeram, novim nalogam vojske in sploh njeni novi vlogi. Vendar po rezultatih sodeč temu ni tako.

V tretji hipotezi pa sem menila, da stereotipi o vojaški organizaciji izhajajo iz nepoznavanja vojaške organizacije. To hipotezo sem zasnovala predvsem na podlagi izkušenj iz vsakdanjega življenja. Na podlagi rezultatov, ki so jih dali odgovori obramboslovcev, pa jo lahko tudi potrdim. Pri primerjavi odgovorov obramboslovcev z ostalimi se je izkazalo, da so njihova mnenja manj stereotipno obarvana. To je najbolj vidno pri iskanju stereotipov o ženskah vojakinjah, kajti obramboslovci bolj kot ostali vprašani podpirajo sodelovanje žensk v vojski. Na drugi strani pa sem pri analizi rezultatov anket, izvedenih med pripadniki Centra vojaških šol in med vojakinjami, zaposlenimi v Slovenski vojski, ugotovila, da v sami vojaški organizaciji določeni stereotipi o ženskah vseeno obstajajo. Ta rezultat je zelo nepričakovan, kajti pričakovala bi ravno nasprotno. Takšna stereotipno obarvana negativna mnenja in še bolj obnašanje v skladu z njimi, so lahko za Slovensko vojsko zelo škodljiva.

Stereotipi o vojaški organizaciji torej obstajajo. Tako v civilni družbi kot tudi znotraj same organizacije. Določeni bodo verjetno obstajali vedno, kajti vojska kot organizacija je zelo specifična in kot taka zelo dovzetna za ustvarjanje marsikaterih mnenj ali sodb o njej. Res pa je, da se da pri obvladovanju stereotipov marsikaj storiti, sploh ko gre za stereotipe, ki krožijo znotraj organizacije. Na vrsti je torej vojaška organizacija in njene zmožnosti informiranja javnosti.

10. LITERATURA

10.1 UPORABLJENA LITERATURA

10.1.1 SAMOSTOJNE PUBLIKACIJE

1. Kotnik – Dvojmoč, Igor (2002): Preoblikovanje oboroženih sil sodobnih Evropskih držav. Fakulteta za družbene vede, Ljubljana.
2. Lukič, Radomir,...(1982): Sociološki leksikon. Savremena administracija, Beograd.
3. Moskos, Charles C (1993): The new conscientious objection: from sacred to secular resistance. Oxford University Press. New York, Oxford.
4. Nastran Ule, Mirjana (1997): Temelji socialne psihologije. Znanstveno in publicistično središče, Ljubljana.
5. Sruk, Vlado (1999): Leksikon morale in etike. Ekonomsko-poslovna fakulteta, Maribor.
6. Šmidovnik, Janez (1985): Teoretične osnove upravljanja. Višja upravna šola. Univerza Edvarda Kardelja, Ljubljana.
7. Toš, Niko (1992a): Slovenski izziv: Rezultati raziskav javnega mnenja 1990 – 1991. Center za raziskovanje javnega mnenja in množičnih komunikacij, Ljubljana.
8. Toš, Niko (1997b): Vrednote v prehodu I., Slovensko javno mnenje 1968 – 1990, Fakulteta za družbene vede, Inštitut za družbene vede, Center za raziskovanje javnega mnenja (Dokumenti SJM; 5), Ljubljana.
9. Toš, Niko (1997c): Vrednote v prehodu II., Slovensko javno mnenje 1990 – 1998, Fakulteta za družbene vede, Inštitut za družbene vede, Center za raziskovanje javnega mnenja (Dokumenti SJM; 6), Ljubljana.

10.1.2 ZNANSTVENI ČLANKI

1. Bernik, Valerija (2002): *Ženske v slovenski partizanski vojski (1941-1945)*, v: Jelušič, Ljubica; Pešec, Mojca (ur.): *Seksizem v vojaški uniformi*. Fakulteta za družbene vede, Ministrstvo za obrambo Republike Slovenije, Generalštab Slovenske vojske, Ljubljana.
2. Brown Rupert (1999): *Socialna kategorizacija in predsodek*, v: Mirjana Nastran Ule (ur.): *Predsodki in diskriminacije*. Znanstveno in publicistično središče, Ljubljana.
3. Feaver D. Peter, Kohn H. Richard (2001): *Overview*, v: *Media and Education in the U.S. Civil-Military Gap*. *Armed Forces and Society*, Vol. 27, N. 2.
4. Howard Harper (2001): *The Military and Society: Reaching and Reflecting Audiences in Fiction and Film*, v: *Media and Education in the U.S. Civil-Military Gap*. *Armed Forces and Society*, Vol. 27, N. 2.
5. Jelušič, Ljubica (1995): *Ženske vojakinje – emancipacija ali muhavost*, v: Bukinac, Zorica (ur.): *Ženske in oborožene sile*. Ministrstvo za obrambo, Center za strateške študije, Ljubljana.
6. Jogan, Maca (1995): *Seksizem in oborožene sile*, v: Bukinac, Zorica (ur.): *Ženske in oborožene sile*. Ministrstvo za obrambo, Center za strateške študije, Ljubljana.
7. Kotnik, Igor (1995): *Nekatera vprašanja vključevanja žensk v sodobne oborožene sile*, v: Bukinac, Zorica (ur.): *Ženske in oborožene sile*. Ministrstvo za obrambo, Center za strateške študije, Ljubljana.
8. Majcen, Vinko (1995): *Psihološki vidiki vloge žensk v Slovenski vojski*, v: Bukinac, Zorica (ur.): *Ženske in oborožene sile*. Ministrstvo za obrambo, Center za strateške študije, Ljubljana.
9. Musek, Janez (1995): *Ženske in moški: Preobrazba tradicionalnih spolnih vlog*, v: Bukinac, Zorica (ur.): *Ženske in oborožene sile*. Ministrstvo za obrambo, Center za strateške študije, Ljubljana.

10. Oakes J. Penelope; Haslam S. Alexander; Turner C. John (1999): Politika, predsodki in mit v preučevanju stereotipov, v: Mirjana Nastran Ule (ur.): Predsodki in diskriminacije. Znanstveno in publicistično središče, Ljubljana.

11. Pešec, Mojca (2002): Ženske v Slovenski vojski, v: Jelušič, Ljubica; Pešec, Mojca (ur.): Seksizem v vojaški uniformi. Fakulteta za družbene vede, Ministrstvo za obrambo Republike Slovenije, Generalštab Slovenske vojske, Ljubljana.

12. Sešel, Romana; Marc, Imes; Kmetič, Dejan (2002): Zaželene ali odveč – ženske v Slovenski vojski, v: Jelušič, Ljubica; Pešec, Mojca (ur.): Seksizem v vojaški uniformi. Fakulteta za družbene vede, Ministrstvo za obrambo Republike Slovenije, Generalštab Slovenske vojske, Ljubljana

10.1.3 DIPLOMSKA DELA

1. Bregar, Robert (2004): Počutje žensk v Slovenski vojski. Fakulteta za policijsko-varnostne vede, Univerza v Mariboru.

2. Zamuda, Matjaž (2004): Pridobivanje in selekcija človeških virov v Slovenski vojski. Visoka šola za upravljanje in poslovanje, Novo Mesto.

10.1.4 DOKUMENTI, ZAKONI

1. Zakon o obrambi, Uradni list Republike Slovenije, št. 82-2980/1994.

2. Pravila službe v Slovenski vojski (1996), Ministrstvo za obrambo, Uprava za razvoj, Ljubljana.

10.1.5 INTERNET VIRI

1. <http://www.ljudmila.org/sgs/vojska-dnevnik.htm>;
Drugačnost v vojaški uniformi, Dnevnik 17.8.1998.

2. <http://www.ljudmila.org/sgs/amvojska-dnevnik.htm>;

Odkrita homoseksualnost povzroča zmanjšanje bojne pripravljenosti. Dnevnik, 28.2.2000.

3. <http://www.adp.fdv.uni-lj.si/prva.htm>;

Arhiv družboslovnih podatkov na Fakulteti za družbene vede

4. <http://www.slovenskavojska.si>

10.2 KONZULTIRANA LITERATURA

10.2.1 SAMOSTOJNE PUBLIKACIJE

1. Grizold, Anton, ... (1991a): Demilitarizacija Slovenije in nacionalna varnost. Znanstveno in publicistično središče, Ljubljana.

2. Grizold, Anton (1998b): Perspektive sodobne varnosti: Iz obramboslovnih raziskav II. Fakulteta za družbene vede, Ljubljana.

3. Malešič, Marjan (2000a): International security, mass media and public opinion. Fakulteta za družbene vede, Obramboslovni raziskovalni center, Ljubljana.

4. Malešič, Marjan (2002b): Nacionalna in mednarodna varnost. Fakulteta za družbene vede, Ljubljana.

5. Tomšič, Vida (1978): Komunistična partija Jugoslavije v boju za emancipacijo žensk. ČZDO Komunist, Ljubljana.

10.2.2. ZNANSTVENI ČLANKI

1. Garb, Maja (2002): Ženske na služenju vojaškega roka v JLA, v: Jelušič, Ljubica; Pešec, Mojca (ur.): Seksizem v vojaški uniformi. Fakulteta za družbene vede, Ministrstvo za obrambo Republike Slovenije, Generalštab Slovenske vojske, Ljubljana.

PRILOGA 1: ANKETNI VPRAŠALNIK

STEREOTIPI O VOJAŠKI ORGANIZACIJI

Sem Polona Štumpfl, absolventka Fakultete za družbene vede v Ljubljani, smer politologija, obramboslovje. Anketo izvajam za potrebe svojega diplomskega dela (Stereotipi o vojaški organizaciji).

Z vprašalnikom, ki je pred vami, želim ugotoviti, kakšen je vaš odnos do vojaške organizacije, do vojakov, vojakinj itd.

Anketa je popolnoma anonimna, zato se na anketne liste ne podpisujte.

Prosim, da odgovarjate čimbolj popolno in v skladu z navodili. V primeru, da navodila ali kaj drugega ne razumete, me, prosim, pokličite.

Prosim vas, da odgovarjate iskreno!

**1. ALI VI OSEBNO PODPIRATE ALI NE PODPIRATE MOŽNOSTI
OPRAVLJANJA VOJAŠKEGA POKLICA ZA ŽENSKE V SLOVENSKI VOJSKI?**

- 1- da, opravljajo naj vse naloge, tudi bojne
- 2- da, vendar naj opravljajo samo nebojne naloge
- 3- nasprotujem kakršnemukoli vključevanju žensk v vojsko

9- ne vem, ne morem oceniti

**2. PREDSTAVLJAJTE SI, DA STE ZAPOSLENI V SLOVENSKI VOJSKI. ALI BI V
VOJAŠKI SLUŽBI SODELOVALI Z VOJAKINJAMI, PODČATNICAMI IN
ČASTNICAMI?**

- 1- da, vedno
- 2- da, če bi bilo potrebno
- 3- vseeno bi mi bilo
- 4- ženske ne sodijo v vojsko

9- ne vem, ne morem oceniti

**3. ALI BI IMELI POMISLEKE, ČE BI VAM POVELJEVALA ČASTNICA ALI
PODČASTNICA?**

- 1- da
- 2- ne

**4. ALI BI V VOJAŠKI SLUŽBI SODELOVALI Z VOJAKI/-NJAMI,
PODČASTNIKI/-CAMI IN ČASTNIKI/-CAMI, ZA KATERE STE PREPRIČANI, DA
SO ISTOSPOLNO USMERJENI (HOMOSEKSUALCI/-KE)?**

- 1- da, vedno
- 2- da, če bi bilo potrebno
- 3- vseeno bi mi bilo
- 4- homoseksualci ne sodijo v vojsko

9- ne vem, ne morem oceniti

**KOLIKO SO PO VAŠEM MNENJU PRI VOJAŠKEM POKLICU POMEMBNE
NASLEDNJE SPOSOBNOSTI IN LASTNOSTI? PRI VSAKI OZNAČITE, ALI JE
POMEMBNA ZELO, SREDNJE ALI MALO.**

	malo	srednje	zelo
5. dober spomin	1	2	3
6. discipliniranost	1	2	3
7. nadarjenost za matematiko	1	2	3
8. pripravljenost za akcijo	1	2	3
9. sposobnost za delo na prostem	1	2	3
10. spretne roke in prsti	1	2	3

11. poslušnost	1	2	3
12. sposobnost za delo v skupini	1	2	3
13. sposobnost prenašanja psihičnih stresov	1	2	3
14. odgovornost	1	2	3
15. fizična vzdržljivost	1	2	3
16. natančnost	1	2	3
17. patriotizem (ljubezen do domovine)	1	2	3
18. sposobnost opravljanja enoličnega dela	1	2	3
19. požrtvovalnost	1	2	3
20. vztrajnost	1	2	3
21. iznajdljivost	1	2	3
22. pogum	1	2	3
23. sposobnost vodenja drugih	1	2	3
24. odločnost	1	2	3
25. avtoritarnost	1	2	3
26. pripravljenost za žrtvovanje življenja	1	2	3

NAVAJAM NEKAJ MOŽNIH NALOG VOJSKE V DRUŽBI. PRI VSAKI OD NALOG NAVEDITE, KOLIKO SE Z NJO STRINJATE.

	sploh se ne strinjam	v glavnem se ne strinjam	ni se strinjam ni se strinjam	v glavnem se strinjam	popolnoma se strinjam
27. vojska naj varuje državo pred morebitnim zunanjim napadalcem	1	2	3	4	5
28. vojska naj sodeluje pri gradnji cest in pri drugih javnih delih	1	2	3	4	5
29. vojska naj vzgaja mladino v domoljubnem duhu	1	2	3	4	5
30. vojska naj pomaga v primeru naravnih, ekoloških in drugih nesreč	1	2	3	4	5
31. vojska naj skrbi za vojaško usposobljenost in se naj ne vmešava v politiko	1	2	3	4	5
32. vojska naj sodeluje v mednarodnih mirovnih in humanitarnih operacijah	1	2	3	4	5
33. vojska naj v času stavk nadomešča stavkajoče delavce	1	2	3	4	5
34. vojska naj pomaga policiji pri zagotavljanju reda in varnosti	1	2	3	4	5
35. vojska naj pomaga policiji pri	1	2	3	4	5

varovanju meje pred prehodi ilegalcev

36. vojska naj se bori proti terorizmu 1 2 3 4 5

KOLIKO SE STRINJATE Z NASLEDNJIMI TRDITVAMI? PRI VSAKI OD TRDITEV OZNAČITE, KOLIKO SE Z NJO STRINJATE.

	sploh se ne strinjam	v glavnem se ne strinjam	ni se strinjam se ne strinjam	v glavnem se strinjam	popolnoma se strinjam
37. delo v vojski zahteva stalne psihične in fizične napore	1	2	3	4	5
38. ljubezen do domovine je osnova za opravljanje vojaškega poklica	1	2	3	4	5
39. vojaki so pogosteje izpostavljeni nevarnostim kot drugi ljudje	1	2	3	4	5
40. vojaška služba zahteva popolno ubogljivost	1	2	3	4	5
41. v vojaški službi so dolžnosti pred pravicami	1	2	3	4	5
42. službovanje v vojski pomeni posebno čast	1	2	3	4	5
43. hierarhija je v vojski pomembnejša kot v drugih organizacijah	1	2	3	4	5
44. v življenju vojaka je disciplina bolj pomembna kot v življenju civilista	1	2	3	4	5
45. vojak mora biti vsak dan pripravljen žrtvovati življenje za domovino	1	2	3	4	5
46. vojaški poklic je družbeno pomemben in koristen	1	2	3	4	5
47. vojak mora biti pogumen	1	2	3	4	5
48. disciplina je osnova dela v vojski	1	2	3	4	5
49. vojak mora biti sposoben za delo v skupini	1	2	3	4	5
50. med vojaki vlada tovarištvo	1	2	3	4	5
51. vojaki in vojaško življenje so ločeni od civilne družbe	1	2	3	4	5
52. vojak ne sme misliti z lastno glavo	1	2	3	4	5
53. vojak mora brezpogojno ubogati ukaze	1	2	3	4	5
54. vojak ne sme dvomiti v svojega nadrejenega in v njegove ukaze	1	2	3	4	5

55. ALI SE STRINJATE S TRDITVIJO, DA JE SLOVENSKA VOJSKA PREVEČ IZOLIRANA, LOČENA OD CIVILNE DRUŽBE, DA IMA PREMALO STIKOV Z NAVADNIMI LJUDMI?

- 1- da
- 2- ne

56. ALI MENITE, DA SLOVENIJA ŠE POTREBUJE LASTNO VOJSKO?

- 1- da
- 2- ne

KAKŠEN UGLED IMAJO PO VAŠEM MNENJU V JAVNOSTI PRI NAS VOJAŠKI POKLICI?

Ocenite na lestvici od 1 do 10, pri čemer 1 pomeni zelo nizek in 10 zelo visok ugled.

57. poklic navadnega vojaka	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
58. poklic podčastnika	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
59. poklic častnika	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

60. SPOL

- 1- ženski
- 2- moški

61. STAROST

_____ let.

Hvala za sodelovanje!